

CÂNDIREA

ANUL III

No. 5

EXEM- PLARUL LEI 12.—

GÂNDIREA

APARE LA 1 ȘI LA 15 ALE FIECĂREI LUNI, SUB CONDUCEREA UNUI COMITET COMPUS DIN DOMNII: LUCIAN BLAGA, DEMOSTENE BOTEZ, AL. BUSUIOCEANU, NICHIFOR CRAINIC, ADRIAN MANIU, GIB. I. MIHĂESCU, I. MARIN SADOVEANU, AL. O. TEODOREANU ȘI PAMFIL ȘEICARU

REDACTOR: CEZAR PETRESCU

CORRESPONDENȚA REDACȚIEI PE ADRESA:

CĂSUȚA POSTALĂ 170, BUCUREȘTI

PENTRU RECENZII ȘI ANUNȚAREA APARIȚIEI, DOMNII AUTORI ȘI CASELE DE EDITURĂ SUNT RUGATE A TRIMITE CĂTE DOUĂ EXEMPLARE. — MANUSCRISELE NEPUBLICATE SE ARD. CĂRȚILE ȘI MANUSCRISELE RUGĂM A FI ADRESATE REVISTEI ȘI NU PERSONAL.

1 N O M E N T A R I E 1 9 2 3

C U P R I N S U L

103 IN CONTRA LUI ELIAS.....

104 CÂND VISTIERIA O DUCĂ GÂRBU.....

104 BISERICA DOMNEASCĂ DIN

84 CURȚEA DE ARGEȘ DE VÂRȘI

105 Dvâghiceanu

CRONICA LITERARĂ:

93 IONELI, TEODOREANU: UȚIȚA

107 COPIIĂRII DE *Vintilă Russu-*

107 *Sviranu*

CRONICA ARTISTICĂ:

MARGINALE LA O CRONICĂ AR-

109 TISTICĂ NĂSCRISĂ DE *Oscar*

109 *Walter Cisech*

DRAMA ȘI TEATRUL:

NOTE INTRODUCȚIVE DE *Ioan*

110 *Martin Sadoveanu*.....

110 CRONICA MĂRUNȚĂ

77 POLITICĂ ȘI ORTODOXIE DE N:

77 *Chifor Crainic*

84 IN MARȘA TREBECRE DE *Lucian*

84 *Blaga*.....

86 TRAPEZUL DE *Em. Bucuța*.....

90 SATUL MEU DE *Ion Pălăd*.....

90 STRĂBĂTÂND INDIILE DE *N. M.*

93 *Condiescu*

97 IUBITA A MURIT DE *Demostene*

97 *Botez*

99 CANTATA RĂTĂCITOARELOR

99 CARE DE *Ioan Martin Sadoveanu*

CRONICI:

IDEI, OAMENI ȘI FAPTE:

101 TOAMNĂ PUSTIE.....

102 PENTRU IMPROPRIETĂȚILE

102 CELE DIN URMA CĂCAȘI.....

102 UN CRITIC GERMAN DESPRE

103 BRĂNCUȘI.....

Coperta și ilustrațiile în interior reproduse după picturile dela Biserica Domnească din Curtea de Argeș (Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice).

ABONAMENTE: 1 AN, 200 LEI; 6 LUNI, 100 LEI. EDIȚIE DE LUX, 300 LEI. PENTRU INSTITUȚIUNI ȘI AUTORITAȚI, 300 LEI ANUAL. ÎN STRĂINĂTATE: 300 LEI ANUAL. — INSERȚII ȘI RECLAME SE FAC LA ADMINISTRAȚIA REVISTEI ȘI LA TOATE AGENȚIILE DE PUBLICITATE

ADMINISTRAȚIA: BUCUREȘTI, STR. POVERNEI, 28

EXEM- PLARUL LEI 12.—

GÂNDIREA

GÂNDIREA

Mînucea dela Cana

POLITICĂ ȘI ORTODOXIE

DE

NICHIFOR CRAINIC

Intemeind azi o biserică, arătăm că misiunea Românilor e o misiune de pace, căci cine întemeiază o biserică nu poate avea alt gând decât acela al lui Isus.

PRINTUL CAROL

(La punerea pietrei fundamentale a Catedralei din Cluj).

INTRE politica românească a veacului al XIX-lea și Biserica națională a existat un antagonism ce se prelungește până în zilele noastre. Un antagonism în care politica de occidentalizare cu orice preț are partea acțiunii agresive, iar Biserica partea unei pasivități nepuțincoase. Occidentalizarea e și astăzi problematică. Lucru sigur e înfrângerea și decăderea Bisericii. Mai poate fi de vreun folos în viața noastră națională această Biserică sdrobită de atotputernicia politicii creatoare de instituții moderne? E o problemă ce răsare cetind «Doctrinile partidelor politice», date la lumină de «Institutul Social Român».

Sunt doctrine care au la bază principiul luptei de clasă: socialistă și țărănistă. Și doctrine care au la bază, într'un fel sau într'altul, principiul echilibrului dintre cantitățile sociale: liberală, conservatoare, naționalist-democrată. Cum se răsfrânge, dacă se răsfrânge, ideea Bisericii în cristalul fiecăreia din aceste doctrine?

Consacrat în formula marxismului materialist, socialismul e o doctrină ateistă; polar opusă, deci, religiei creștine. Dumnezeu e — fabrica; mântuirea sufletului — îndestularea stomacului; împărăția cerurilor — dictatura proletariatului. Și nici între etica socialismului și morala creștină nu sunt puncte de atingere. Dacă Evanghelia predică: frate pentru frate,

sensul luptei de clasă e: fiară contra fiară. Dar în realitatea vieții noastre naționale, doctrina socialistă corespunde unei minorități industriale ce nu poate fi hotărâtoare pe tărâm religios. Punctul de vedere al acestei doctrine față de Biserică înfățișează, în condițiile date, un caracter mai mult teoretic.

O atitudine nelămurită, sub unghiul religios, își creează noua doctrină țărănistă sau, mai bine zis, doctrinarul țărănist, care ignorează problema. D-l Virgil Madgearu gândește prea statistic-economic ca să poată prinde în țesătura judecăților sale imponderabilul religios. Acest imponderabil religios e, totuși, una din puterile determinante ale psihologiei țărănești. Popoarele agricole sunt popoare religioase. Și dacă plugarii alcătuiesc trei sferturi din populația țării, ortodoxia românească este, înainte de orice, țărănească. O doctrină ce voește să formuleze nevoile cardinale ale acestei pături sociale și o politică ce voește să le valorifice nu numai politic-economic, dar și cultural-național, trebuie să țină seamă de această realitate. Cu atât mai mult cu cât o cultură specific națională, dela care singure se exclud minoritățile industriale aplecate spre internaționalism, trebuie să-și soarbă posibilitățile din zăcămintele tradiționale ale majorităților agricole. Dar doctrina țărănistă, așa cum e formulată, implică și o lipsă de tact față de o însemnată categorie de aderenți ai ei: preoții, cari împreună cu învățătorii au anticipat-o prin acea luptă de desrobire economică a clasei țărănești, din ultimele două decenii. Rămâne în sarcina acestor factori limpezirea atitudinii țărăniste față de ortodoxie și tot astfel potrivirea dezacordului dintre morala Evangheliei și ideea luptei de clasă.

În corpul doctrinei liberale, care se razimă totuși pe principiul «armoniei sociale», Biserica nu ocupă măcar locul unei molecule. Față de această instituție care aparține «concepțiilor medievale», liberalismul progresist «sub toate formele» a rămas și azi consecvent cu sineși: ea trebuie să facă parte din mormanul de ruine al «capitulațiunilor conservatoare». Și într'adevăr, sub acțiunea liberalismului, așezământul Bisericii care, potrivit unei datini «medievale», ocupa centrul vieții în Stat, a fost degradat și îmbrâncit la periferie să slujească altor scopuri decât celor sfinte și veșnice. — Am văzut odată, printre trandatiri în floare și troițe răsădite, vestita culă ministerială din Măldăreștii Vâlcii: icoane vechi și afumate, încadrate în argint veșted, îi împodobesc interiorul. Sub bolți de biserici vor fi veghiat cândva icoanele acestea, însuflețite de pâlparea lumânărilor, învăluite în parfumul albastru al tămâiei. Și câte suflute 'n prăbușire se vor fi acățat de ele, și câte dureri fără graiu le vor fi sărutat cu buze arse! Astăzi, coborâte de pe tâmpole și iconostase, au fost ținute printre colecții de străchini, ulcioare și arme ruginite, — agrement arhaic într'o culă ministerială. Și 'n povestea icoanelor acestora la care alții au îngenunchiat și au plâns, la care cei de azi privesc pieziș prin fumul de țigară, în povestea icoanelor acestora care, din puteri vii și înălțătoare de suflet, au ajuns articole moarte de muzeu, se lămuria simbolic soarta întregii Biserici ajunsă, din stăpâna sufletelor, stăpânita unui politicianism pângăritor.

Împotriva liberalismului, doctrina conservatoare se declară pentru o politică religioasă. Conservatorismul apără instituțiile viabile moștenite din trecut — zice d-l C. Rădulescu-Motru. După d-l Al. Marghiloman, aceste instituții tradiționale sunt — în ordine materială: proprietatea, — în ordine spirituală: Biserica, cu adausul categoric: «Tradițiune religioasă, da, ea e foarte puternică în România!» D-l Marghiloman înțelege prin tradiție religioasă amalgamul popular de păgânism, superstiție și creștinism, pe care-l voește integral sub clopotul de sticlă al conservatorismului. Și mărturisește că, dacă nu din motive de credință pură, cel puțin «pentru simpla rațiune de Stat» e folositoare Biserica, întrucât morala ei singură e în stare să tempereze instinctele pe cari «civilizația le sclivisește» fără să le poată transforma definitiv. Dar să admiți religia pentru simpla rațiune de Stat, înseamnă să admiți un Dumnezeu nu fiindcă tu, ci fiindcă cei mulți cred într'însul. Dumnezeu ar fi astfel un fel de pedagog al prostimii, luat sub înalta protecție a conservatorismului pentru merite în slujba ordinii Statului. E un fel de a vedea care, oricum, denotă o bună creștere ce știe să menajeze. În concepția d-lui Rădulescu-Motru, religia e folositoare pentru motive mai adânci: viața socială cea mai bună nu se poate desvolta decât pe temeiurile morale ale Evangheliei. Punctul său de vedere se întregeste prin acea carte, mai veche, ce cuprinde o apologie fierbinte a ortodoxiei: «Cultura română și politicianismul». Cum e socotită acolo această ortodoxie, vom vedea. Deocamdată: ce înțelege conservatorismul când zice Biserica — instituție a trecutului? Noi distingem două faze bisericesti în trecut: una voievodală, alta constituțională. Biserica de glorie a epocii voievodale n'o mai avem. Biserica de azi e opera liberalismului modern. O moștenire mai nouă, totuși o moștenire. Dacă conservatorismul

înțelege sub instituție a trecutului Biserica în starea ei actuală, oasteneala de a o păstra așa cum este ni se pare gratuită. Conservatorismul n'ar face decât să consfințească opera nefastă a liberalismului adversar.

Mult mai departe merge d-l N. Iorga, adâncind bazele democrației naționaliste în sensul istoric al vieții românești și găsind acest sens indisolubil amestecat cu ortodoxia. Dincolo de ruinele veacului al XIX-lea, d-sa vede maiestatea acelei Biserici care a fost ctitora culturii naționale și acoperemântul străbunilor. «Istoria Bisericii românești» e, pe de o parte, apologia epocii voivodale, când Biserica străluci până dincolo de marginile poporului nostru, ajungând ocrotitoarea împărătească a întregului Răsărit creștin, iar pe de alta, elegia celui ce înțelege ce s'a pierdut pentru «morală națională» și pentru demnitatea Statului nostru în dărâmurile moderne ale sfântului așezământ. După d-l N. Iorga, nu e vorba de o simplă păstrare, ci de o restaurare a strălucirii de odinioară. După ce schițează condițiile restaurării, singurul istoric al vieții noastre religioase își încheie astfel cartea: «Credința tare a celui ce scrie aceste rânduri e că numai astfel Biserica românească... s'ar putea ridica din zdrențele umilinții și din praful ruinelor sale. Și aceasta trebuie să se facă pentru că în starea Bisericii unui popor se oglindește mai strălucitor moralitatea lui, condiție esențială a vieții lui de Stat și naționale».

În actuala stare bisericească se oglindește însă limpede politica noastră modernă care a creat o Biserică după chipul și asemănarea ei. Generoșii patruzecișoptiști aduceau din Apus vedenia unei Români europerezitate. Ei simțiau patriotic, dar nu cugetau românește. Respiraseră din suflul mării revoluții ura împotriva regimului medieval și, Samsoni orbiți, pentru ei surprerea întregului nostru trecut însemna condiția fără care nu s'ar fi putut înțemeia o țară modernă. Instituțiile lor n'au fost altoite pe trunchiurile seculare. Ei au răsădit ca niște grădinari ce-ar ignora mediul și clima. Cine erau revoluționarii români? Studenți cu doi trei ani de drept și inginerie în Apus, (C. R.-Motru: «Cultura română»...). Care era competența lor în materie religioasă? Un anticlericalism prins din atmosfera occidentală a vremii. Dar anticlericalismul european izvora, foarte îndreptățit, dintr'un complex de conflicte seculare; printre ele, în rândul întâiu, acela dintre papalitatea lacomă de imperiu pământesc și năzuințele de independență ale împăraților, precum și acela dintre dictatura (cum am zice azi) a inchiziției criminale și cugetarea filozofică și științifică ce-și cerea dreptul la libertate. Impotriva acestui catolicism medieval care tiraniza progresul, marea revoluție instituisese cultul Rațiunii, fiindă supremă. Anticlericali români făceau confuzie între Roma și Bizanț. Greșelile Romei n'au fost greșelile Bizanțului. Ortodoxia nu s'a făcut vinovată de crimele catolicismului. Ea nu s'a ridicat ca putere lumească peste autoritatea politică și n'a organizat nici un fel de ordin inchiizitorial împotriva filozofiei și a științei. Aceasta pentru simplul motiv că, în ce privește țările noastre, tot ce se scrisese în românește, atât cât se scrisese, purta spontan pecetia unei bune evlavii, scriitorii însiși fiind în cea mai mare parte oameni ai Bisericii. Limba literară uneltită, cum spuneau ei, de condeie pioase, se zămislise pe masa altarului: cuminecătura pentru româniimea de pretutindeni; arta creștea cu mănăstirile: crini de piatră și de aur în sihăstriile pădurii; mila, mai multă par'că pe atunci, se statornicia în așezăminte spitalicești, iar cultura, veche de trei veacuri, ieșia din teascurile călugărilor și păstra nesfârșita mireasmă duhovnicească. Biserica n'avea nimic agresiv față de progres, fiindcă ea însăși îl întrupa domol, călugărește și trainic. Nu susținem cu aceasta, că Biserica a dat tot ce se putea da, ci că atât cât s'a dat a fost aproape în întregime opera ei. Motivele anticlericalismului românesc au fost, în originea lor, absurde. Invazia grecească în antereu și averile închinat Răsăritului n'au născut furia dărâmatoare a revoluționarilor; numai au hrănit-o. Dar ea mergea atât de departe că politicianii n'au putut suferi nici trei zile ca ministru în cabinetul Kogălniceanu pe un bărbat de măsura episcopului Melchisedec: era popă! În acest chip se putea ajunge oriunde. Știrbirea prestigiului bisericesc o începuse Regulamentul Organic; Cuza-Vodă o desăvârși, un timp scurt, în care Biserica s'a rostogolit catastrofal. Deposedarea de averi aduse treptat deposedarea de inițiativă și autoritate. Viața mănăstirilor a secat. Din besna lăncedă a monahismului actual nu se mai poate ridica pe treptele ierarhiei, dârș și destoinic, vreun nou Veniamin Costachi, «voievod râvnitor și ca cu foc suflător împotriva eresurilor și a nedumnezeirii», — cum era numit marele ierarh moldovean. Ce a fost unit se despică. Legile noi îmbrăncesc canoanele. Răfuiala europeană dintre știință și credință, care umple cu larva ei tot veacul al XIX-lea, își trimite ecurile până la noi: învățământul de Stat se născu eliberat de orice spirit religios;

în școalele României, religia ocupă loc lângă caligrafie și gimnastică. Invățământul teologic însuș e conceput de gândirea profană și stăpânit de autoritatea politică. Biserica a fost desfăcută de patriarhatul ecumenic și îngenunchiată, în schimb, cu sinod cu tot, ca o simbriașă oarecare, ministerului cultelor, — situație paradoxală în care s'a văzut, nu odată, condusă de oameni cu convingeri ateiste. Cei din urmă arhieriei oțeliți în școala de odinioară a călugăriei s'au stins. În jețurile golite au năvălit preoții văduvi, creaturi ale noului regim, fiecare ridicând în zenitul ierarhiei destule slăbiciuni profane ca să nu se dea prizonier forței politice. Peste înaltul lor conciliu își fâlfâie inspirațiile, neprihănit, porumbelul ministerial. O Biserică făcută de politică după chipul și asemănarea ei. Opera unui curent de neconținută descreștinare, «deșert de socoteală și plin de fumuri», — cum l-ar fi înfierat cu revoltă ultimul mare apărător al ortodoxiei naționale: Veniamin Costachi.

Cât de scăzută e astfel autoritatea Bisericii vechiului regat se poate pipăi în actualul conflict, nerezolvat încă după cinci ani dela unire, dintre ea și bisericile provinciilor alipite. Fiecare din aceste biserici socotește că posedă întreg adevărul administrativ moștenit dela respectiva împărăție căzută. Temeiul acestei socoteți e o bună stare materială și un prestigiu de care s'au bucurat preoții provinciilor robite: — tocmai în scopurile aservirii care, și în imperiul habsburgic și în cel moscovit, era un fapt îndeplinit când la noi abia începuse. Deosebirea este că atât Viena cât și Petersburgul au înțeles avantajile politice ale puterii bisericesti aservite, pe când Bucureștii și Iașii n'au voit să le înțeleagă. Unde e preotul acolo e poporul — acesta e gândul imperial care a fărâmițat vechea unitate duhovnicească și culturală a Bisericii istorice românești, unitate ce existase dealungul veacurilor, în pofida Carpaților despărțitori. Politica habsburgică și-a creat astfel în Bucovina un macrocefal ortodox: o mitropolie și o facultate teologică pentru o provincie atât de mică, și un cler întărit și ornat cu epitete de nobleță pentru a-l obliga și mai mult scopurilor imperialiste ale Vienei. În Ardeal, încă dela 1700 o parte din români fu cumpărată de catolicism cu privilegiul multă vreme iluzorii; pentru cealaltă, rămasă dreptcredincioasă, un om al pronoiei știu să răstoarne gândul împărătesc în folos românesc: baronul de Șaguna. În același imperiu, trei sisteme bisericesti pentru aceeași naționalitate cu aceeași credință! În procedeul habsburgic d-l N. Iorga înclină să vadă modelul chiar după care românii liberi și-au înjosit Biserica întrecând măsura modelului însuș. Clerul basarabean fu încorporat Bisericii pravoslavnice pentru care țarul era Cesar-Mare-Preot. Țelurile spirituale ale ortodoxiei se făcuseră acolo una cu țelurile imperialiste ale autocratismului, — lucru pe care Dostoiewski îl admitea, lucru pentru care Mereșcowschi are un cuvânt de trăsnet: Biserica țaristă «a confundat trupul lui Cristos cu trupul dobitocului».

E lucru limpede că dacă noi liberi — în această vreme care a fost totuș a idealului nostru unionist — am fi dat ortodoxiei puțința unei strălucite dezvoltări culturale, creind din București, un centru de avânt religios și de știință religioasă superioară, între cei robiți și noi s'ar fi restabilit măcar în parte vechile legături duhovnicești din epoca voievodală și, prin aceasta, însuș idealul românismului integral ar fi câștigat. S'a întâmplat pe dos, în pabuga demnității noastre de Stat chiar: în vremea aceasta, Cernăuții habsburgici devin centrul științei noastre ortodoxe, furnizându-ne profesori fără orizont pentru Facultatea din București, care în condițiile date nu s'a putut ridica dela un rol mecanic-profesional la unul de știință și de avânt. Astăzi, Biserica vechiului regat, cu clerul ei bătut de nevoi, care, când se adună în corp, nu poaște agita decât probleme ca salariul și recăsătorirea, nu e în stare să se impună ca un nucleu al unificării.

«În omenire Dumnezeu a murit, în om n'a murit totuș; a murit în societate, dar n'a murit în personalitate; a murit în toți, dar n'a murit în fiecare». (D. Mereșcowschi: «Pe calea către Emaus»). Cuvintele acestea, aparent paradoxale, ale gânditorului rus par smulse din însăș realitatea vieții noastre publice. Dacă Biserica, făuritoare de conștiință, năzuie către absolutul spiritual din care decurge autoritatea și ordinea, politica în schimb, căpăună de putere, stârnește instinctele primare și le îmbrânțește spre relativul materialist. Cumpăna unei societăți trebuie să-și facă jocul între contemplația celei dintâiu și acțiunea celei din urmă, între vedenia materiei spiritualizate prin Biserică și tendința de materializare a spiritului prin politică. Dar Biserica noastră, ajunsă din creatoare de valori spirituale în creatură a politicei, nu mai e în stare să vestească cu fulgerele Sinaiului supremația spiritului în societate. Când spiritul nu domină, domină materia. Și dacă spiritul unește, materia învrăjbește. Un războiu crunt vânzolește toate energiile în jurul bunurilor materiale. El

sbuciumă creierul societății și-i atâță poftele bestiale. Altădată un ideal ne absorbia sufletele către înălțimi; în locul lui, în inima vieții noastre publice tronează vițelul de aur. Ca niște șamani furioși în jurul focului magic, doctrinele, programele, acțiunile politice, asociațiile de întreprindere dănuie toate în jurul lui: blocuri de egoism ce se isbesc în blocuri de egoism. Ordinea oricărei înțelepciuni sociale a fost întoarsă pe dos. A governa înseamnă a te simți supraordonat legilor și a lucra în consecință; fără răspundere, fără sancțiune. Cu cel dintâiu ministru declarat tâlhar de colegi și lăsat colegial în libertate, s'a dărâmat sancțiunea ca o sprietoare de corbi. În urma ei, croncâne cinic instinctele slobode. Moartea sancțiunii — moartea autorității. Și de fapt, asistăm la acest spectacol fatal: autoritățile mistuind autoritatea. Dumnezeu a murit. Triumfă bestia.

Dumnezeu n'a murit însă în om. În omul care suferă desnădăjduit de prăbușirile din jurul lui. În dezagregarea generală, el vede procesul unui materialism ce se consumă cu cruzime. Stingheră, amenințată, personalitatea își caută razim. Ea simte într'însa un fond de bunuri ce n'au echivalent în relativismul economic al zilei, ci un echivalent ideal: conștiința, în cel mai larg înțeles, religioasă. Din groaza neprevăzutului, ea strigă după odihna unei siguranțe; dintr'o lume ce își are înțelepciunea în principiul curent: bestie contra bestie, ea se dorește în lumea unde înțelepciunea iubirii poruncește: frate pentru frate. Bolta de ocrotire, a religiei, o vrea deasupra acestei vieți ajunse la voia întâmplării. Și cum această sete de absolut Biserica n'o poate adăpa, ea își caută mărginaș izvoarele adevărului: în secte. Niciodată pământul acesta n'a forfotit de năpădul atâtor secte. Ele sunt expresia religioasă a spiritului detronat ce-și caută iarăș supremația.

Conservatorismul voește totuș o Biserică așa cum e, dacă nu în situația ei de instituție în Stat, în orice caz așa cum e în substanța ei confesională. D-l C. Rădulescu-Motru vede această substanță a ortodoxiei în ritualismul bisericesc. Apologia caldă pe care o face credinței strămoșești în cartea pomenită e, de fapt, apologia «misterului cultului ortodox», foarte prielnic simplității de spirit, ignoranței popoarelor orientale. Ceva mai mult, comparând-o cu celelalte confesii creștine, doctrinarul conservator găsește că ortodoxia e cea mai apropiată de creștinismul primar. Convingerea aceasta este a tuturor ortodoxilor și a unora — puțini — din nemulțumiții confesiunilor creștine apusene. Cel mai de seamă gегător pe care l-a dat de o mie de ani ortodoxia — Vladimir Soloviev — gândește la fel în opera lui «Omenirea divină». Pentru Soloviev, înomenirea lui Dumnezeu în persoana istorică a lui Isus Cristos nu e un miracol unic. În linie apocaliptică, el se va realiza în viața omenirii până la îndumnezeirea ei adevărată. Istoriceste însă, cele două principii contopite în Isus Cristos s'au despiciat în Biserica Răsăritului și Biserica Apusului. Catolicismul și derivatele lui au desvoltat până la plinătate principiul omenesc, căutând să se acomodeze neconținut condițiilor de viață create de civilizația occidentală, civilizație așezată pe baze pur materiale. «Răsăritul însă, adică Bizanțul și popoarele înrăurite de cultura bizantină, cu Rusia în frunte, s'a ținut la o parte de această cale». Răsăritul n'a căzut în ispită, «el a păstrat adevărul creștin». Dar că adevărul creștin, substanța ortodoxiei, ar sta în ritualismul, periferic religiei, Soloviev nu crede. D-l C. Rădulescu-Motru crede. Poporul nostru, zice doctrinarul conservator, și-a ales instinctiv credința ortodoxă; cultul ei corespunde «instinctelor profunde» ale acestui popor. Alegerea instinctivă însă pentru noi rămâne o problemă neconținută. Dacă instinctele noastre profunde își au rădăcinile în latinătate, ar fi trebuit să alegem catolicismul, pentru că latinătatea e catolică; dar alegând ortodoxia, ar însemna că instinctele noastre profunde își au rădăcinile în slavism, ortodoxia fiind mai ales religia rasei slave. Sau în grecismul care a creat cultura bizantină. Dar dacă e problematic că ritualismul ortodox corespunde instinctelor noastre de rasă, fapt sigur e că el corespunde mentalității primitive a poporului. O mentalitate care, din punct de vedere religios, e încă în faza magică. Credința populară e o încredere oarbă în atotputernicia formulei rituale de a face și de a desface legile naturii în interesul naivului credincios. Această formulă poate fi bisericască și poate fi vrăjitoarească, poate presupune îndărătul ei un Dumnezeu zâmbitor sau un diavol rânjind, — prestigiul ei magic e acelaș pentru omul din popor. Ceva mai mult, el confundă adesea lucrurile și, răsbunări, pe care ar trebui să le aștepte dela fermecele vrăjitoare, le cere slujbelor bisericesti: e vorba de așa zisele acatiste în înțeles popular. Dar și 'n fața preotului și 'n fața vrăjitoare, credinciosul rămâne pasiv, în afară de actul ce se săvârșește pentru el și la care nu ia parte decât plătind: dacă n'ar plăti, e convins că magia rituală nu i-ar fi prielnică. Iată până unde se coboară ritualismul: el nu ridică, ci menține

o stare de fapt, făcând neconținute concesii psihologiei primitive, măgulind mentalitatea magică a poporului și suprimând astfel puțința unei dezvoltări în linia desăvârșirii spirituale. Dacă doctrina conservatoare cu orice preț, îl admite, el nu poate fi totuși substanța creștinismului evanghelic care poruncește: Fiți desăvârșiți precum Tatăl vostru cel din ceruri desăvârșit este! Conservatorismul, de bună credință, se mângâie cu iluzii. În asemenea condiții poporul e numai nominal creștin — fiindcă trăește în formula Bisericii, precum e nominal civilizată — fiindcă e situată în Europa, vatra civilizației. Soloviev vede în această metodă religioasă pricina stagnării culturale a popoarelor ortodoxe: «Deși Biserica Răsăritului a adăpostit în sânul popoarelor ei adevărul, ea n'a înfăptuit totuși acest adevăr în viața lor, nu i-a dat nicio expresie reală și n'a creat o cultură creștină așa cum în Apus s'a creat o cultură anticreștină». («Omenirea divină», p. 225, ed. germană).

A fost creștinismul primar, cu care e confundată ortodoxia, numai ritualistic? Dar el era în epoca de creștere continuă, de propagandă, de evanghelizare a lumii. Formula rituală venea numai în urmă, ca o consacrare a operei apostolice de iluminare a sufletului omenesc prin Isus Cristos. Biserica era misionară, avea deci o metodă vie, activă, iar nu mecanică. Numai după ce autoritatea de Stat a fost cucerită punctului de vedere creștin, opera de expansiune s'a domolit. Odată captat în formula creștină, fondul sufletesc al popoarelor ar fi trebuit prelucrat prin Evanghelie. Biserica s'a mărginit însă la păstrarea poziției formal cucerite, fixându-se treptat în ritualismul mecanic. Era și greu să fie altfel dacă punem la socoteală că acest proces de pietrificare în formulă s'a petrecut înainte de invenția tiparului, când Scriptura, în manuscris, nu era accesibilă masselor și când stăpâna puternic superstiția limbilor sacre: greaca și slavona. La aceasta se adaugă apoi catastrofa politică a ortodoxismului îngenunchiat puterii turcești, — vreme în care toate energiile fură mistuite de grija conservării. Amenințarea continuă nu mai îngăduia inițiative în sensul intensificării vieții religioase și a desăvârșirii lăuntrice. Și de bună seamă, caracterul de pasivitate al ortodoxiei se datorește acestor grele împrejurări istorice. Acolo trebuie căutată pricina pietrificării ritualiste, care nu decurge logic din miezul dogmatic al Bisericii.

Totuși în țările românești, — care erau numai vasale Stambulului, — când teascurile sosiră și meșteșugul tipografic fu dela început călugăresc, gândul unei intensificări a ortodoxiei apără cu îndrăzneală misionară. Limba slavonă stăpâna ritualul bisericesc. Dar întâile tălmăciri românești ale cărților sfinte erau menite unui scop în afară de zidurile bisericii: erau menite lecturii creștinilor, deci desăvârșirii sufletești. Și începutul acesta cuprindea sămânța marilor posibilități de a reda Bisericii rolul ei apostolic pe lângă cel ierurgic, — de a pune Scriptura la temelie vieții, deschizând astfel drumul de dezvoltare al unei culturi creștine cum o înțelege și Soloviev. Biserica de azi, al cărei ritualism entusiasmează pe d-l Rădulescu-Motru, a pierdut această inițiativă. Dar iată că o seamă de preoți tineri, cei mai luminați și mai chinuți de soarta ortodoxiei, se mișcă împotriva metodei mecanice și iau asupra-și acțiunea misionară a evanghelizării. Rolul lor de mijlocitori între om și Dumnezeu îl înțeleg punând în atingere nemijlocită pe credincios cu Isus. Evanghelia trece din mâna preotului în mâna credinciosului, în mâinile mulțimii. Faptul înseamnă un început de revoluție pornită din sânul ortodoxiei pentru ortodoxie. Rezultatul e neobișnuit: sub ochii noștri, din haosul bucureștean se lămurește o comunitate cu suflet înfrăgezit de roua dimineții creștine. Se pare că, printre spărturi de nouri, cerul unei noi descoperiri licăre. Cristos se va arăta poporului și-i va vorbi. Ii va vorbi nemijlocit prin paginile Evangheliei. Din câți se frământă cu problema culturii masselor puțini își pot închipui străluminarea sufletască a acestor oameni simpli că se învrednicesc să descifreze singuri înțelesul cuvintelor veșnice. Biserica oficială e încă uluită: Evanghelia clatină ritualismul îndătinat. Dar orice glas se va ridica pentru acest ritualism, împotriva Mântuitorului se va ridica.

Noi socotim mișcarea de adâncire a gândului, a inimii și a conștiinței omenesci în principii înțelepciunii evanghelice nu numai menită să mântuie Biserica, dar să dospească în sufletul poporului nostru marea epocă a culturii creștine viitoare. Evanghelia rezumă în mare parte problema culturală a masselor. Când ea va ajunge cartea de cetire a poporului, viața românească își va fi descoperit adâncimile pe care le ignoră încă și va fi căpătat puterea acelei conștiinți morale, singura temelie nesdruncinată a tot ce s'a clădit frumos și mare pe lume. Ortodoxia nu stă numai în formalismul conservativ la care a obligat-o silnicia istoriei; în sânul ei mocnesc forțele misionare de renaștere lăuntrică a omului și a popoarelor.

O națiune care nu simte în sine pasiunea mesianică e sortită să piară, — zice furtu-

nosul răscolitor de energie al Italiei, Giovanni Papini. — Un om de temperament nietzschean, care a încercat pe căi singuratiche ispitele tuturor idealurilor ca în urmă, cu vrejii tuturor înfrângerilor, să îmbrățișeze idealul catolicismului. Cuvintele lui răspund convingerilor noastre. Incotro mergem noi, ca națiune? Unde am ajuns, știm. Până mai ieri, o putere binecuvântată, magnetică, ne absorbia, în ideal, unii către alții: instinctul național unionist. Astăzi, simțim sub tălpi ceea ce ieri ni se părea, peste creștete, un zenit. Dar ce s'a cucerit cu jertfa eroismului nu trebuie să fie azi prada dobitoceștilor poftite de partid, ci soclul pe care să așezăm chipul idealului nostru de viitor, de totdeauna. Căci idealul național nu era și n'ar putea să fie un ideal permanent. Idealul permanent al unei națiuni e să se întreaacă pe sine, să se dăruie altora în tot ce are mai bun, mai dumnezeesc, spiritul ei creator. Măsura istorică a unei națiuni o dă în urmă această pasiune mesianică ce-și simte, ca marea, valurile de energie supte de aștrii înălțimilor.

Incotro ne îndreptăm? Drumurile cele mai sigure sunt cele pe care le-am mai bătut. Epoca voievodală de strălucire a Bisericii luminează în zările noastre drumurile seculare ale ortodoxiei. Biserica a jucat pe vremuri un rol național, — aceasta se știe, prea mult se știe. Credința noastră a îndeplinit însă pe vremuri și o misiune supranațională, — aceasta s'a uitat, și tocmai aceasta nu trebuie s'o uităm. E gloria noastră de neam între neamurile acestui colț de Europă: gloria de a fi fost ocrotitorii ortodoxiei răsăritene vreme de patru veacuri: dela căderea Bizanțului până la secularizarea lui Cuza-Vodă. Cunoaștem această epocă sub aspectul unor interpretări mai nouă, strict naționaliste: epocă de invazie a călugărilor greci acaparatori. Străbunii noștri erau însă mai largi, mai generoși decât noi. O dovedesc tocmai acele averi imense, acele moșii și mănăstiri bogate pe care cu mâinile amândouă le-au dăruit Răsăritului. Nimeni nu-i silia. Singură credința lor, singură conștiința lor că slujesc astfel Bisericii lui Cristos, săracă și umilită în robie turcească. Pământul acesta, în care s'au sprijinit pe atunci cârjile atâtor patriarhi pribegi, a fost cuibul nădejdlor de mântuire ale popoarelor ortodoxe. Mihăi-Vodă păru la un moment dat arhanghelul Balcanului și al Asiei-Mici. De pretutindeni, episcopii Marei Biserici văzură în el brațul ortodoxiei împotriva pacostei din Țarigrad. Sufletește, voievodul nostru a fost atunci voievodul lor. Vasile Lupu știu să fie în adevăr protectorul împărațesc al Marei Biserici. El salvă cu aur patriarhatul ecumenic de faliment, și aurul lui se revărsă și asupra patriarhiilor din Palestina și din Egipt. La Țarigrad, la Ierusalim și Alexandria, cuvântul domnesc trimis din Iași detrona și ridică patriarhi. În plin imperiu turcesc, autoritatea voievodului moldovean crescă, pentru ortodoxie, egală în strălucire cu aceea a împăraților din vremea de apogeu a Bizanțului. Sinodul Marei Biserici care nu se mai putuse întruni de veacuri, se ținu la Iași, în această vreme, când însuș Kievul nu-l putea găzdui. Toate aceste lucruri au cu atât mai multă valoare morală cu cât voievodul a ținut să lămurească scopurile sale desinteresate de «fiu drept-credincios al Marei Biserici».

Sub Brâncoveanu misiunea noastră ortodoxă capătă un hotărît accent cultural: din teaurile Țării Românești ies cărți aproape în toate graiurile popoarelor răsăritene și aceste cărți se duc până în Caucas, până la Iordan și până la Nilul cel galben...

În această evidență pasiune mesianică a trecutului nostru nu voim să descoperim izvoare pentru viitoare revărsări imperialiste. Rătăcirea morală a marilor popoare europene, care au la baza imperialismului lor ideea mesianică, este că ele au făcut din mesianism un mijloc al imperialismului, scopul lor suprem și fatal. E o cale de cucerire a altora pentru a ț-i jertfi ție, iar nu o cale de jertfă a ta pentru a cuceri pe ceilalți unei idei mai înalte. Imperialismul cu baze mesianice se întoarce astfel împotriva mesianismului. Aceasta era situația slavofilismului ortodox subordonat ideii unui țarism absolutist și aceasta e situația așa zisei «Biserici vii» a regimului sovietic: ea caută să îngenunche Evanghelia în fața lui Karl Marx, profetul stomacului.

Dacă noi am avut o pasiune mesianică, ea a rămas departe de scopurile interesate. Să împarți cu o mână Biblia, iar cu cealaltă să strângi aurul, poate fi o metodă utilitaristă și utilă, o metodă englezească. Strămoșii noștri au împărțit cu amândouă mâinile: și Biblie și avere. E o trăsătură a istoriei noastre: mult ni s'a luat, dar parcă mai mult am dat noi de bunăvoie. Astăzi nu numai tradiția vechei politici creștine, dar însăși situația noastră de Stat bogat și puternic ne indică drumurile ortodoxiei cu vechi punți de legătură, acum aproape părăsite, între noi și vecinii balcanici.

Rugăciunea cea de peste fire

ÎN MAREA TRECERE

DE

LUCIAN BLAGA

UN soare în zenit ține cântarul zilei.
Cerul se dăruiește apelor de jos.
Cu ochi cumiști dobitoace în trecere
își privesc fără de spaimă
umbra în alvii.
Frunzare se boltesc adânci
peste o 'ntreagă poveste.

Nimic nu vrea se fie altfel decât este,
numai sângele meu strigă prin păduri
după îndepărtata-i copilărie —
ca un cerb bătrân
după ciuta lui pierdută în moarte.

Poate a pierit sub stânci,
poate s'a cufundat în pământ.
Inzadar i-aștept veștile:
numai peșteri răsună,
păraie se cer în adânc.

Sânge fără răspuns, —
o, de-ar fi liniște, cât de bine s'ar auzi
ciuta călcând prin moarte.

Tot mai departe șovăiu pe drum —
și ca un ucigaș ce-astupă cu năframa
o gură învinsă —
închid cu pumnul toate izvoarele
pentru totdeauna să tacă,
să tacă.

Întâlnirea Precelstel cu Elisabeta

Maica Domnului (rugătoare)

TRAPEZUL

DE

EMANOIL BUCUȚA

UMBLAU încet prin jghiaburi de piatră. Ieșiseră de vreun ceas din Valea Vulturilor și se cățarau acum pe Țuguicul-cu-Neguri. Drumețul din frunte obosise. Gâfâia. Grohotișul îi curgea de sub picioare.

Tovarășul din jos îi strigă: — «Pe prispa Gândului... să stai!»...

Mai merseră până întâlniră Soarele, de cealaltă parte a turnului acestuia singuratic, numai pridvoare deasupra prăpăștiilor, brâne înguste și portițe din lespezi prăvălite. Marginea lui avea ca un mușchiu tremurător de lumină. Când cel dintâi drumeț ajunse acolo, chenarul îl împresură deodată dintr'o lature și îl făcu o clipă una cu peretele întunecat. Dar cu un pas el coti după colț și se șterse. Turnul se întregi iară cu mușchiul lui cu firisoare de argint.

Al doilea drumeț nu se grăbia. Stătea din când în când, își scotea ochelarii, îi apropia de gură ca să-i aburească și-și uita de sine așa, cu ochii încruntați, duși, fără să vadă. Apoi și-i punea cu o apăsare supărată, neștersi cum îi luase, și pornia pieptiș, cu genunchi de oțel, aproape în salturi, peste coastă. Era înalt și lat în spate. Părul negru avea după urechea dreaptă un smoc de fire deschise, ca niște brândușe albe. Căutătura se făcea câteodată rea și se arăta de peste umăr, întrebătoare.

— «Ce faci?... Vii?»... răsună de undeva din înălțime, și trei glasuri ascuțite fugiră cu aceleași cuvinte prin firidele muntelui. Altele mai slabe intraseră pe un vâlcel și se auzeau nedeslușit, cum dădeau de veste peste șele și săritori, din căldare în căldare, tot mai depărtat. Întâiul drumeț se târâse pe brânci la marginea stâncăriei și de acolo se uita în fund.

De jos nu răspunse nimeni. Celălalt drumeț se întorsese și asculta glasul adâncurilor.

— «Vii?» răsună încă odată vâjâit, par'că ăuital de adineauri, după ce colindase pe sub toate bolțile lui, sosise îndărăt la locul de unde pornise și aștepta ca un alergător oprit acum cu flacăra făcliei dreaptă într'un văzduh fără adiere.

Chematul se scutură tot și s'ar fi rostogolit, fără glesnele cu arcuri sigure. Căzuse iară într'o uitare de sine și era furios. Numai o ciută neagră ar fi putut să urce mai repede povârnișul. Soarele îl izbi în obraz cu ploaia lui aprinsă, sus, deasupra oricărui plâns de izvor și a oricărei dumbrăvi de jneapăn. Culmile se gurguiiau de jur împrejur, cu rupturi goale sau sub cununi de brad. Prin chei sclipia rar, ca într'un fund de puț uriaș, argintul, sub cioașele neuzite ale duhurilor pământului. Era un senin și o liniște de început de lume.

— «Ce vrei cu mine? De ce mă grăbești?»

Celălalt stătea pe o brazdă de iarbă, cu mâinile subpuse. Îl privia numai, drept și a așteptare. Nu răspunde. Umbra celui oprit în fața lui îl acoperea întreg.

— «Mă uit la tine și am îndoeli. Nu mai știu dacă suntem doi. Ești tăcut sau monosilabic. Dar tăcerea sau singura ta silabă încheagă în mine tot ce vreau să ții mai ascuns. De mine mă sfiesc, de tine nu. Fără tine n'aș vorbi. Trebuie să te cauți și să te duc în vreo pustietate, ca la ferestruica ciuruită a unui duhovnic papistaș. Poate că ești gândul meu de veghe, gândul cel statornic și adevărat, dela care forfota celorlalte primește în clipa cât ia ființă trecându-i pe dinainte, lumină și vieață. Cine ești? Spune?»

Cel așezat jos întinse o mână, care ieși din umbră în Soare și se umplu de strălucire:

— «Uite, se strâng stânele. Pleacă oile».

Prin tăcere se auzia slab, ca o plimbare prin cer, abia închipuită, de talangă subțire. Pe un plaiu albăstrea puțin fum.

— «Ascultă la mine! Lasă muntele cu toate stânele și focurile lui. Cadrul acesta larg și neomenesc destramă și risipește. Și nu pentru deștrămare și risipă am venit aici. Eu am cadrul, altminteri nemărginit, al omeniei mele, cu apele și stelele lui, cari sunt lacrimile și patima. Legile lor vreau să le stăpânesc și în furtuna lor cad fulgerat. Ce sunt toate celelalte puse lângă ele? Un biet decor rece, nici vesel, nici trist, în care e destul numai să se arate vieața, iscoditoare, plină de uimiri, în sbucium și extaze, ca să nu-l mai vedem. Trebuie să iasă marele artist din scenă, ca să mai avem iară ochi și pentru ea».

— «Cred că nu vorbești de tine, în nădragi vărğați de baie, osos și împăroșat, când toată ziua bolovani în râul de sub castel?»

Zise, dar ochii erau mult mai buni decât cuvintele. Ei rămâneau ridicați la deopotrivă stăruitori și de calzi asupra omului neliniștit din picioare. Graiul era altul decât al gurii, care își urmăria socotelile ei, mai șerpuite și mai ascunse. Unul întorcea, acum pe o muche, acum pe alta; al doilea bătea la fel, în acelaș loc, lovitură de rază și de alinare.

Celălalt simția poate, dar era prea mândru și se svârcolia sub mângâiere ca sub milă. Ciuda lui se agăța de înțepătura vorbelor, fără să se poată închide nici prieteniei, care îl înmuia nebăgat de seamă și-i scotea din tăcerile dureroase taina. El se uită odată lung, cercetător și întunecat la tovarășul neclintit în iarbă, acoperit mereu de umbra lui ca o proiectare a propriei ființe. Dădu apoi din umeri și își smulse aproape, ochelarii.

Privirea foarte scurtă topea toate lucrurile. Era înconjurat acum de un cerc alb, cu pete spălăcite tremurătoare în locurile unde ochii se opreau și căutau să deosebească. Precum alții fac lumină sau întunecă în odaie printr'o răsucire de robinet, el aducea alături singurătatea și ruperea de lume, se zăvora încăpățânat în ea și stătea la doi pași de cineva sau înaintea unei minuni, orb, nepăsător și numai cu sine însuș.

— «Tu știi pe tovarășa noastră de tenis cu tricoul portocaliu. E destul de voinică, de gătită și de neînsemnată. Dacă stăm în ospătărie, vine și ea, dacă intrăm în râu, e și ea cu alte soațe de aceeaș tăietură în susul apei, din pădure nu lipsește, de pe poteca la burg, așijderea. Iat-o că s'a furișat și aci, pe Prispa Gândului, cu povestirea mea».

«Aseară, după ce a-ți ieșit voi, vorbeam împreună la geamul dinspre poiană. Luna plină se ridica de pe vârful de cretă, peste turnulețele castelului medieval și peste spumele văii. Femeia de lângă mine râdea, lovia cu tocurile în podele, povestea și acum ca de obicei de petrecerile toamnei în oraș, de moda din urmă sau de mici răutăți și istorii de dragoste din cercul nostru. Eu o ajutam din cuviință, fără tragere de inimă. Poate că mă uitam prea mult pe fereastră».

«Nu-mi dau seama cât a ținut această convorbire, să-i zicem, inconștientă. Știu numai de sguduirea care m'a deșteptat și mi-a ascuțit luarea aminte. Glasul se schimbă. Imi suna cunoscut și drag. Era catifelat, prelung la unele cuvinte, repezit la altele. Și povestea de o întâmplare de care numai doi inși pe pământ puteau povesti. Unul eram eu. Dar ea nu era cel de al doilea».

— «Femeia fără inimă!»

El se uită la locul de unde pleaseră cuvintele, dar nu văzu nimic. Numai rotocoale verzi se desfăcură din bolta de var sub care sta strâns și căzură lin, tot mai mari și intrate unul în altul, ca niște frunze în apă. Luă întreruperea ca și cum ar fi fost a lui și o duse mai departe.

— «Da, femeia fără inimă! Femeia numai creier, pe care o cunoști. Ce căuta aci și de ce sub această intrupare fără rost, ea ascuțita, până la care, singura, gândul meu dacă-l lăsăm, se răsuca neputincios și se deslâna? O gură mică sutla, de pe alte planuri cu alte perspec-

tive, în el și-l topea. Glumea că i-aș fi trapezul bine legat pe care își face râzând, cu capul pe spate, salturile și figurile re bune. Am lăsat-o să-și strângă pumnii mici și să bată din picior prin pridvoarele de peste grădini, cu lampioane aprinse și sbor scurt de lilieci. Știam că privirea ei mă urmărește, împietrită asupra-mi cu focuri și sclipiri hipnotice. Ca să mă descătușez, am scris istoria noastră în hârtiile de-aici, pe care odată am să ți le dau să le cetești. Cred că n'am s'o mai văd. Ce înseamnă însă întâmplarea de aseară?

«Tricoul portocaliu povestea ceva ce numai noi doi puteam ști. Și povestea cu glasul ei. Glasul tricoului și glasul ei! O ascultam cu ochii închiși și nimic din cele foste nu se schimbă. O ascultam încordat, cercetându-i fiecare mlădiere, sonoritatea aceea înfiorătoare de mare tragediană, care, când îți vibrează la ureche și anume ție, te coboară cu două caturi de întuneric sublinia oricărei voințe și înfrânări de sine».

— «Trapezul!» răsună ca un râs ușor, ca o legănare fășiită, în gol.

Vorbitorul își duse mâna la frunte și-și resfiră degetele descărnate prin păr ca prins de cărcei. Dar se stăpâni, cu o apăsare în creștet care ar fi sfărâmat altă țeastă, și urmă:

— «Când a tăcut, nu-mi puteam deschide ochii. Mai așteptam. Femeia mă privea de sub pleoape oboșite, jumătate căzute, cu fața plină de lună ca sub o mască de porțelan. Dărdăia slab. Nu știa ce-a spus. I se întorsese glasul ei de mărgele de sticlă, după glasul de mărgăritare. Am lăsat-o să plece, cu ură, clătîndu-se, fără s'o ajut sau s'o însoțesc.

«Am venit la tine băjbăind prin gangurile umede, cu mari ferestre și pereți de lună. Umbra mea frântă, parte pe podele și parte pe zid, trecea prin pânza de raze ca un păianjen negru schilodit. Dormeai liniștit, sub o velință de lună și tu. Pretutindeni aceeaș lună albă, rece, străbătătoare. Luna pe drum, luna pe castel, luna în apă, luna prin odăi, luna peste toată țara. Luna trebuie că lovea cu valul ei spumos și în obrazul meu și mă amețea. Urșii călcău și ei pe poeni în două picioare, sub o sarică de lună, către șipotele albe ale prăpăștiilor, frământați de vedenii de peșteri. Luna împărătea și desmărginea tot, locuri și ființe».

Amuți o vreme. Era mai galben și nesigur. Parcă aștepta un cuvânt, dar nimic nu sparse liniștea, care-l împresura ca o cupolă de sticlă lăptoasă.

— «Am bătut nu știu cât pădurile. Târziu m'am furișat în casă. Vream să mă scutur, să fac ceva, să mă curăț de farmec, să uit. Mă pătrunsese frigul. Scăpam! Am deschis în lumina mai dulce a unei lumânări un roman pe care nici nu-l tăiasem, și m'am adâncit în cetire. Trebuie să fi trecut o vreme, pentru că multe foi din dreapta se mutaseră în stânga și lumânarea coborise binișor către sfeșnic. Atunci o umbră mi s'a așezat pe carte. La început nu i-am luat seama și nu m'am gândit de unde ar fi putut să vie. Dar ea mă urmărea, cetea cu mine, se ținea de rândul meu, mă petrecea până la capătul foii și se întorcea. Plictisit mi-am ridicat capul. Și am și căzut îndărăt pe spătar. Intre lumânare și mine plutea nemișcat un fluture negru. Stătea acolo, desfăcut în aer, fără să fâlfâie, ireal, și scăpăra. Marginile aripilor de jeu aveau sclipiri de diamant. Numai piciorușele îi erau de aur. Fluturile ei! Ea îl purta totdeauna în catarama cordonului, la spate sau în față, după rochi. Dacă o întrebam ce înseamnă, îmi răspundea surâzând că e chipul de pe blazonul neamului ei vechiu și că, pe orice câmp, se vede: negru, cum acopere, pe unul deschis; auriu, cum apucă, pe unul întunecat. Uitând unde mă aflam și cum, mi-a venit în minte să-i încerc spusele. M'am apropiat cu grijă și am suflat în lumânare, dar cu grija cu care ai umbla cu scrumul unei hârtii arse, foarte prețioase. Întăiu n'am deslușit nimic. Un val de noapte mi-a trecut peste cap și m'a înecat. Dar mai târziu am deosebit șase cârligele de aur. Lumina dela ele se răsfrângea pe trompă și în ochi, se prelingea pe aripi, așa că neîntrerupt conturul fluturului de taină mă privea. L-am căutat atunci cu mâna în locul lui, dar degetele treceau prin el, fără să-l găsească sau să-l depărteze și, dacă deschideam palma îndărăt, se vedea pe ea ca pe un ecran. Mai încăpățânat și mai răzvrătit decât oricând împotriva inexplicabilului, mi-am zis că e o nălucă a oboșei, din statul prea mult aplecat, și am vrut s'o alung. Am dat de perete și al doilea canat al ferestrei, mi-am aplecat ca în apă bustul tot în aerul rece, m'am întins în așternut, dar vedenia nu s'a clintit o clipă. Aștepta stăruitoare, ca un călăuz la poartă, care are să te ducă prin ținuturi necunoscute.

«Spune-mi cum să rup pânza aceasta care mi se urzește peste cap, se agață cu copci de spațiu și prinde porunci trimise de departe, învie amintirile, amestecă noi potriveli? Cum să mă apăr? Ce mai am eu cu glesna ei gingașă și călcâiul pe un toc plin peste măsură de înalt, cu pasul care, fără să fie legănat și să se izbească, își calcă par'că mereu în propriile urme, cu corpul, zvelt, dar cu formele șterse voit de croiala rochei, cu umerii căzători dintre cari ceafa albă și capul semeț se avântă ușor, ca un trofeu? Zi un cuvânt! Ai să mă silești să

povestesc mereu pe toate drumurile? Să lupt cu vorba împotriva nălucilor? Să fiu ca un copil care nu poate dormi fără lampă aprinsă? Ce e cu mine?»

Cuvântul de adineauri se întoarse ca o pedeapsă:

— «Trapezul!»

El îl izbi în plin, și izbitul șovăi. Ochii lui, cari nu vedeau, răscoleau măriți după gura de ceață de unde acest blestem pornea. Nesigură mâna căuta pe la tâmpile. Un smoc din părul alb îi apăruse răvășit de după ureche. Părea încărunit năpraznic de o mare groază. Fața se făcuse și ea bătrână. Un zâmbet rău îi întinse puțin colțul drept al buzelor. Și atunci făcu întâiul pas. Dar era un pas fără măsură, de lăcustă de fier din alte vârste ale pământului. Trebuia, ca să prindă ceea ce scapă mai mult decât argintul viu și decât fumul, ca să gătuie gândul, exteriorizat și batjocorindu-l, nevăzut, din văzduh. Apoi se avântă!

O undă rece îl cuprinse. Din Colții suri ai Mistrețului, de cari se rezema prispa, văile pufăiseră un abur des. O pală de vânt îl aduse încoace și-l așternu deodată, ca o glugă aruncată pieziș, peste tot vârful. Două țipete, pe sus, poate de vulturi rătăciți în pâclă peste râpi și chemându-se, țâșniră înăbușit. Aburul se așeză câteva clipe zid. Apoi se sparse și căzu în lespezi și cioburi în josul crăpăturilor de piatră. O fâșie singură se legăna ca o liană deasupra golurilor, se afunda, se subția, se urca iară, și nu voia să se rupă.

Prispa Gândului era curată și pustie.

De pe plaiuri părerile de tălângi se îndesiseră. Una răspundea țărâit și argintiu alteia și peste puțin, par'că anume ca să se asculte, tăceau o clipă toate. Pe sub geana cerului, prin colțane, grămăjui, grămăjui de puzderii albe se mișcau abia simțit. Oifele se scurgeau de vale, la iernatic în baltă. Pe urma lor, din dreapta și din stânga, și vetre, vetre, de pretutindeni, munții se aprinseseră și fumegau în stâlpi subțiri. Erau focurile ciobănești ale despărțirii. Iar pe povârnișuri, printre jnepeni întunecați, călinii în pâlcuri, galbeni ca lămâia sau roșii jărătic, ardeau liniștit de flăcările toamnei.

Pilda celui ce a zidit turn

Bogatul nemilostiv

SATUL MEU¹⁾

DE

ION PILLAT

MOȘ GHEORGHE JITARUL

— Sân Pătre, moșule albit de soartă,
Deschide poarta, lasă-mă în rai!
— Amu, vezi, satul nu mai are poartă,
In el, Cucoane, poți intra când vrei.

Cei patru cai n'o să'i strunești, jitarul
Să'ți iasă'n cale cu căciula 'n mâini.
Cu mine lumea și-a pierdut hotarul —
Boierii's duși și satu'i fără câini.

PROPRIETARUL

Am fost — cândva — stăpânul ăstor lanuri...
Azi stăpânesc un parc — nu mi-e destul.
Am dat cu drag terestre oceanuri
De pământ gras și negru, prea sătul.

Țăranii azi îmi stau pe arătură...
Eu îi socot de buni, ei mă cred reu.
Ne înșelăm, mă 'ntreb, în ce măsură?
Să fii stăpân pe inimi e mai greu.

¹⁾ Dintr'un volum cu acelaș titlu care va apărea în curând.

VLAD PLUGARUL

Sunt un plugar, mă chiamă Vlad Nicoară;
Am fața aspră și tăiată 'n lemn.
De satul meu mă leagă strâns o sfoară
De țarină și sapa mea de lemn.

Eu nu cunosc sub cer decât pământul.
Mai negru ca o pâine de secară.
Dă-mi, Doamne, să-ni călească legământul:
Un plug, doi boi și brațul care ară.

ILIE BACIU

Proptit în bătă stau cu trei picioare,
In sarica lătoasă cât un urs —
Aci sunt de când țara e sub soare...
In juru-mi oi și veacuri mi-s'au scurs.

Și mă gândesc senin în noaptea lungă
Că poate și acolo un oier
Iși mulge toate stelele în strungă
De curge Calea laptelui pe cer.

VASILE BULTOC

Sunt gospodar în satul meu Miorcani.
Muiere, prunci, nevoi belșug: o casă...
Și floarea rea a soarelui de ani
Pe zidu-i alb o umbră-albastră lasă.

Icoanele s'au afumat puțin
Cu sfinții lor cei mari cu barba 'n spume,
Dar, viu — pre Domnul Sfânt — în grajd îl țin:
Un bou, bou bun, nădejdea mea pe lume.

ION PESCARU

Vecinul Vlad nu știe decât grâul
Și păpușoiul, care's din țărâni —
Eu scer, treer și culeg tot râul
Strălinpede de'l vezi până'n plămâni.

Ilie Baciul știe numai târla
Și oaia neagră cea cu mielu prost —
Eu mulg undind cu undița mea gârla,
Și știu povestea mreței pe de rost.

ȘTRUL LEIBA

Plin de pistrui și cu perciuni soioși,
Caftanul ros și degetele 'n barbă,
Rânjind smerit, eu pasc cu ochii roși
Pe «goii» mulți ca firele de iarbă.

Nu 'i satul meu, spurcat sunt tuturora —
Mă cred o lipitoare, poate's om.
Dar când e Sabăș — plec, mă pierd în Thora...
Sunt eu, sunt eu sub cedrii din Edom!

SECRETARUL PRIMĂRIEI

M'am născut într'un sat cu case albe,
Albe ca laptele neted din oală...
Pe-atunci mergeam și eu în straie albe —
Părinții m'au trimis în târg la școală.

Azi port surtuc nemțesc, știu legile agrare
Și buchia Codului silvic desleg...
De toate știu — de ce nu sunt în stare
Doar oamenii de-aici să'i înțeleg?

Miorcani, 1923, Septemvrie

Hristos înviază pe fata lui Iar

Sfânta spălare a picioarelor

STRĂBĂTÂND INDIILE

DE

N. M. CONDIESCU

Vineri 21 Mai 1920.
La rajahul de Calcuta.

RAJAHUL — rămas astăzi numai cu titlul, onorurile și o listă civilă pe care i-o servește Anglia, ne deschide în astăseară porțile palatului. E fratele lui Rabindranat Tagore. De ajuns ca să ne fie drag. E o figură vioaie, cu privire ageră, purtând frumos tradiționalul costum. Ne primește cu multă curtenie prietenoasă. Un surâs senin, plin de o naivă bunătate, îi luminează fața. În salonul, încărcat de plante exotice, ne simțim comunicativi, și convorbirea curge naturală, fără eforturi.

Sunt trei frați: Poetul, aflat în călătorie la Londra, rajahul și fratele cel mai mic, pictor de mare talent. Prin ferestrele deschise vin unde de căldură grea. Florile răspândesc mireme tari. Rajahul cântă din chitară. Accentele pline de o duioasă tristeță picură pe sufletele noastre și fiecare le talmăcim după cum svonesc gândurile și se frământă patima în noi. Stăpânitorul de odinioară al ținutului Calcutii, topește poate în tremuratul pe care degetele lui nervoase îl dăruiește coardelor, tot ceace durerea nemărturisită a umilinții lui de acum, a îngrămadit într'insul. O notă, una singură, gravă, adâncă ca ochii lui întunecoși; apoi, după îndelungă așteptare, o alta. Și'n tăcerea care ne învăluie, le simțim încă vibrând. Apoi, notele se succed, repezite, ca undele spumoase ale apei răsvrătite, mărturisind suferința care destramă în tăcere un suflet mândru.

A! generoasa fantezie care ne îmbie să talmăcim o ființă după voința noastră. Cine poate spune că-i așa cum mi-l închipui? Numai el și poate că nici el. Din fundul salonului, asemeni unor fluturi albi, vin șase dănțuitoare. Cinci dintr'însele sunt tinere, fetișcane cu piele arămie, cu priviri limpezi în ochi, cu surâs copilăresc, plin de lumină pe fețele lor fragede.

Cea de a șasea e bătrână, floare veștejită de mult. Sub fardul întins fără meșteșug pe obraji, se deslușesc cutele adânci ale sbârciturilor. Numai ochii, demonici în sticlirea lor întunecată, au rămas tineri.

E îmbrăcată într-o rochie simplă, scurtă, care lasă să i se vadă mai jos de genuchi, picioarele subțiri, cu linii delicate. În păr, la gât și pe brațele uscate, și-a pus podoabe de pietre strălucite, diademă, colane și brățări. O biată bătrână caraghioasă care trezește biciuitoarea milă ironică. Ne întrebăm din ochi, ce rost va fi având în mijlocul primăverii, frunza aceasta îngălbenită? Rajahul, ca și cum ne-ar fi ghicit gândurile, surâde cu tâlc, și ne spune numai că, pe vremuri, bătrâna a fost o neîntrecută dănțuitoare, care a fermecat curtea tatălui său și'n amintirea zilelor glorioase e lăsată să învețe pe cele tinere meșteșug dansului.

Au suspinat chitarele. Ușoare ca gândurile cele bune, s'au săltat piciorușele pe vârfuri și'n îndoiri de stofe subțiri, trupurile și-au frânt domol liniile. E o melodie de gesturi, la început reținută, apoi tot mai repezită, tot mai expresivă în povestirea legendii pe care o tâlmăcește. Bătrâna, în jurul căreia roiesc cele cinci păpuși, s'a mișcat. Dela cele dintâiu frământări, ochii ni s'au pironit asupra ei. Picioarele abia de mai ating podeaua. Ușoară, sveltă, respirătoare de armonie, gesturile ei ne stăpânesc. Legenda străvechie retrăește în ea. Fiecare mișcare spune ceva, dela degetul care se ridică spre buze vărsând în suflete, — din mijlocul sgomotului — tăcerea, până la vârful piciorului care și el, grăește înfrigurat. Trupul ei e o poezie de linii care se frâng ca să se 'nnalțe. O șerpuire fascinantă care o întinerește, o transfigurează, o reface așa cum va fi fost cândva. Incet, ca o salcie ce se pleacă la porunca vântului, și-a încovoiat trupul spre pământ, ascultând. Ochii ei minunați, s'aprinđ. Două flăcări negre, care strălucesc pline de groază, primind taina înfricoșătoare pe care le-o spune țărâna. Și'n vârtejul ce-l deslănțuește, ne-a coprins pe toți — nu o mai vedem decât pe dânsa. Stăpânește prin arta ei, cu aceeași măiestrie, pe cei de acum, așa cum i-a stăpânit pe cei de-atunci. Nu mai e bătrână. Toate insultele timpului au pierit. E fragedă, e rumenă, e tânără.

Dansul se sfârșește cu aceeași atitudine încordată spre cele ce destăinuiește pământul.

Chitarele au tăcut. Bătrâna, mulțamește timidă aplauzelor noastre. Depărtându-se, a luat înfățișarea ei de ruină. Cu pași tremurători, dispăre. Pentru câteva clipe, a retrăit anii scurși ai frumuseții ei biruitoare.

Măine, reluăm drumul înspre acel soare răsare, liman al pribegiei noastre. Săptămâni în șir vom pluti iarăș peste apele oceanului. Nu las nimic în urmă, nici păreri de rău, nici bucurii, nici dorinți. Am străbătut cu pasiune ținutul acesta plin de frumuseță.

Iau cu mine senzațiunile pe care mi le-a dăruit și totuș simt cum mă desprind și rămân perdut în junglele sălbatice și'n umbra pagodelor, eu cel de acum. Măine, între cer și apă, voi fi altul, cu alte frământări sufletești, cu alte năzuinți, cu alte doruri...

În apa murdară a portului, printre sutele de catarguri, stă și acela al corăbii care ne așteaptă să-i bățătorim, cu atâția alții laolaltă, puntea. Necunoscuții, adunați de prin toate părțile pământului, ne vom cunoaște și ne vom purta de grijă câte-va săptămâni.

Undeva, departe, spre țărături fără nume, stau cuibărite visurile ce nu se pot înfăptui, cu cari ne mințim și ne înfrumusețăm vieța.

În spre acele țărături corabia nu ne va duce niciodată.

Pe bordul vasului «Madras».

Sâmbătă, 22 Mai 1920.

Suntem iarăși gata de drum. Privim în dimineața caldă cheiul plin de sgomot și de mișcare. O punte îngustă și o scară, mai fac încă legătura între cei de pe corabie și cei care rămân. Strigări aspre, sudălmi, chemări discordante, icnituri de oameni cu poveri în spinare, trosnituri de cufere și lazi asvârlite în cală, apoi comenzi scurte și scârțâitul ruginit al macaralei care încolăcește lanțul ancorii, smulsă din adâncuri. Cele două coșuri ale vaporului scupă fum negru apoi încep să urle răgușit. Vasul părăsește încet cheiul, croindu-și drum spre larg. Toată priveliștea Calcutii trece pe dinaintea ochilor noștri. Vulgaritatea ei pierce cu cât ne'ndepărtăm. Cărămizile și coperișurile clădirilor, coșurile fabricilor și bruma de verdeață a puținilor copaci, înveselite de lumină, se împodobesc cu frumusețea pe care totdeauna o dăruiește depărtarea. Tot mai luminoasă cu cât rămâne mai în urmă, cetatea este acum

o pată albă, plină de zâmbet, din ce în ce mai aburoasă, mai nedeslușită, până ce se topește în zare. De acum, suntem pentru multă vreme robi ai împărăției apelor.

Pe vas, mișcarea înfrigurată a călătorilor n'a mai conținut. Fiecare își ia în stăpânire colțisorul în care-și va petrece o fărâcă din viață. Imi iau și eu cabina în primire. Imi rostuesc încăperea ca s'o fac cât mai prietenoasă; îmi răspândesc prin toate colțurile nimicurile amintitoare ale clipelor bune; încerc, timp de vreun ceas, caldă ospitalitate a patului și urc apoi în bar, unde tovarășii mă așteaptă să bem «coktail»-ul sau cum zicem noi: «să ne cinstim cu doza de otravă obligatorie». Cârțiuma e plină de lume. Chelnerii — creoli și mulatrii buzați, nu mai prididesc poruncile. O trupă rusească de operă face cale cu noi până la Singapore. Apocalipsul abătut peste meleagurile Scitiei a tunat și i-a adunat. Sunt printre dâșii cântăreți de meserie, încercați pe toate scerele marilor opere. Mai sunt însă și bieți oameni, cu darul cântului dela Dumnezeu, dar cu alte îndeletniciri în viață — advocați, doctori, profesori — cari nici când n'ar fi gândit că au să ajungă să-și precupețească, în dureroasă pribegie, harul dăruit gâtlejului. Frica de moarte i-a pornit pe drumuri fără țintă, la voia norocului și'n dobândirea pâinei cea de toate zilele. Sunt mulți: tenorii, primadonele, contraltele, bașii, baritonii. Apoi mulțimea mărunță a coriștilor, coristelor și baletistelor. Peste biata turmă sperioasă păstorește «directorul», exploataatorul durerilor și nevoilor bieților pribegi. E gras din cale afară. O matahală cu cărnuri revărsate și fleșcăite, un uriaș buhav, cu păr roșcat, încărlionțat și rar, cu ochii verzui, mici și sclipitori de șiretenie, cu buze libidinoase, cu gâtul pierdut între umerii năclăiți de sudoarea care-i pătrunde cămașa. «Der Water» cum l-a botezat Costake. Monstrul acesta are o fată. Grămada de carne mucedă a putut zămisli un trup armonios, un cap de o aleasă fineță, cu buze fragede, cu ochii visători, o făptură ispititoare, cu surâs copilăresc pe fața ei oacheșă.

Luăm prânzul cu căpitanul vaporului. E un englez costeliv, roșcat, spre sfârșitul carierii.

Puntea clocotește în dogoreala luminii. Departe, peste frământarea potolită a valurilor, fășii de flăcări șerpuesc fantastic. Soarele a îmbrățișat oceanul și-l stăpânește. Cântecul focului etern glăsuește.

Luni 24 Mai 1920.

Pe vasul «Madras».

În noaptea aceasta, marea n'are nici o înfiorare. N'o mângâie nici o adiere. Doarme, cu respirări ușoare. Peste pânza ei netedă o lună fantastică și-a respirat paliditatea. Cântecul luminii suspină în jocul razelor. Taina începuturilor plutește peste necuprinsul celor dintâi elemente ale naturii. O voce de bariton, ascunsă în negura unui colț al corăbiei, cântă. Accentele de o sonoritate gravă, au răsunset adânc în sufletele noastre.

E o romanță rusească, o tânguie evocatoare de depărtări nehotărnicite. Cântărețul, de bună seamă unul din artiștii trupei de operă, de meserie sau improvizat, retrăește în aceste clipe toată împletitura de dureri și de bucurii cari au alcătuit viața lui de până acum. Și din cântecul acesta ne împărtășim toți, îl simțim strecurându-se în noi, răscolitor de amintiri, de vechi și uitate doruri cari ne-au sbuciumat în anii primăvăratice ai iluziilor.

Icoane năruite iau chip și viață, retrăesc ademenitoare, apoi se pierd aburoase în depărtările oceanului. Acela care în atâtea seri ale zilelor ce vin, va fi din nevoia pâinii, la lumina rampii și sub atâtea măști, Arlechinul, Amonarses, Scarpia, Alfio sau Valentin, este în astăseară EL, așa cum arareori se poate însuși desluși. În ochii noștri umezi stă mărturia darului ființei sale. Cântecul lui a curmat veselia ieftină a călătorilor. Fiecare s'a regăsit pentru câtva. Gramofonul răgușit a amuțit. Cele două dănțuitoare nu și-au mai firosit energia agitându-și trupurile; toată puntea e plină de făpturi tăcute, cumiști și triste, care desgroapă tot ce a fost și zidesc ce ar putea să fie. Glasul a tăcut. Tăcerea coboară grea. Am trecut de mult miezul nopții. Luminile se sting. Bordul se'nfășoară voluptos în lumina opalină a lunii. Raze timide își trimit zâmbetul prin umbra ungherelor. Aripele dorințelor pătimașe s'abat chinuitoare. E ceasul șoaptelor tremurate, al brațelor cari se desfac înfiorate, al buzelor cari se cer. O mandolină începe să picure încet, pierdut, ca din alte lumi, povestea arhibanală și totuș veșnic nouă:

«Plaisirs d'amour ne durent qu'un moment...»

Un suspin uriaș, plin de chemări, se pierde în largul apelor. O mână spectrală, de un galben lugubru își rășchiră degetele osoase printre stele.

Mandolina glăsuește înainte:

«Chagrins d'amour durent toute la vie...»

Marti 25 Mai 1920.

Vasul «Madras». Golful de Bengal.

Cad stele în adâncuri. Lumini spectrale își împletesc nuanțele în depărtări. Svonesc șoapte înfrigurate în nemărginirea nopții. Luna înseamnă puntea cu pete de argint. Visăm. O balalaică suspină. Un glas cald de femeie cântă «balada celor două corăbii». Ele s'au întâlnit, pe o noapte neguroasă, pe marea întărată, mânate de urgia vântului năpraznic, spre țarmuri fără nume. Fiecare, purta cu dânsa norocul celeilalte. În tălăzuirii de valuri mânioase s'au încrucișat și'n străfulgerări de trăsnete, pentru o clipă s'au cunoscut. Apoi, catargurile au trosnit, pânzele umflate au gemut sub șuerăturile vântului, și s'au depărtat, fără de nădejdea revederii, fiecare ducând în spre țarmuri fără nume, norocul celeilalte.

Tăierea capului Sf. Ion

Ingroparea lui Hristos, și Iosif cere lui Pilat trupul Domnului

IUBITA A MURIT

— Viziune de 'nmormântare —

DE

DEMOSTENE BOTEZ

NICAERI nu e nimic,
Nicăeri.
Ba, e-un înger alb pe-un dric
Argintat de eri.

Undeva după ferești
E-o iubită moartă.
— Eu credeam că tu mai ești
Și ai să mai vii la poartă.

Șase cai în haine vechi
Imbrăcați pân' la urechi,
Caraghioși ca nici odată
Urcă sus la cer o fată.

Chipul meu în negru geam
Joacă'n ape de mormînt.
Eu credeam că nu mai sînt,
Și mă văd în geam.

Sboară îngeri de colaci
Peste umeri de golani
Care poartă pentru bani
Prapure pe care 's draci.

Urlă clopotul năuc
Din clopotniți care ard.
Dumnezeu de după gard
Mă privește cum mă duc.

Cad din negre lumânări
Peste mine picuri grei.
Iar au început cântări.
Oare ce-i?...

Iar o duce albă, fină,
Pe zăpezi ce duc la rai.
Poticnesc cei șase cai
Incurcați în pelerină,
Și-au să cadă iar în bot.

Și pe urmă iar nimic,
Ba, un înger alb de dric
Sboară peste tot,
Peste tot....

Dansul Ierodladei

Parabola Samariteanului

CANTATA RĂTĂCITOARELOR CARE

DUPĂ PAUL CLAUDEL

DE

IOAN MARIN SADOVEANU

FAUSTA: Priviți nourul acesta care trece!
LETA: Cum strălucește!

FAUSTA: Cum sboară, uriaș și ușor, în curentul fantastic al aerului, ca o monstruoasă legună și ca un tron. Scânteietor și îmbibat de splendoare lunară!

LETA: Și mai iată unul, și un altul încă, și altul alături și alții mereu!

BEATA: E marea procesiune a miezului nopții, care începe!

LETA: La fel odinioară, pe Rhin,

Am văzut plutele încărcate cu fân, ducând pe însurăței și alaiurile lor de nuntași, pe oglinda lucitoare a apei,

Și le-am văzut, unele după celelalte, întocmai ca pe niște care copleșite de veșmintele anului.

Și se auzia o clarinetă și sunetul subțiratic al vioarei, și ca în vis, râsetele și cântecele flăcăilor și ale fecioarelor, cari își răspundeau de pe clăile acesteia plutitoare.

Și se topise în magica lună cel dintâiu car, cu un strigăt ușor,

Când cel din urmă nici nu se deslăpise de trestiele malului.

La fel, în miez de an,

Blocurile acestea de cerească zăpadă, care preumblă amestecatele închipuiri ale tuturor formelor vieții,

Ne trec pe dinaintea în solemnă orânduială,

Par'că în timpul zilei, o ceară ar fi luat tiparele orașelor și ogoarelor noastre, și ale sufletelor omenești,

Furișându-ni-se printre buze,

Așa, că de îndată ce vine noaptea, să le vedem pe toate, cumpănindu-se, fumegând și înghesuindu-se în mersul lor pe deasupra capetelor noastre ca niște munți semănași, cari umplu cerul.

Intocmai cum vede acela care se aruncă în furdul mării limpezi, desenându-se ușor

pe nisip, umbra corăbii, cu toate catargele și tangourile ei și brațele întregului echipagiu în timp de manevră,

Tot astfel, pe noi, umbrele vieții, la rândul lor, fac o umbră.

Și ca și înecații cari, au atins fundul mărilor și nu vor mai redobândi niciodată tărâmurile celor vii,

Tot astfel și cei cari dorm, cei cari zac jos de tot, pe pământ învăluiți în apele acestea magnetice, nu vor izbuti să frângă vrăjile, deși printr'o nevăzută sforțare, mai deșartă decât a Latonei când strângea în brațe palmierul de la Delos, ei au pierdut greutatea trupului lor.

Ei privesc cum le trec pe deasupra minunații nouri și insulele mari, în alai triumfal,

Asemenea unor care, ce strămută vicia, asemenea unor orașe întregi pornite în sbor,

Umbrele lor, le urmează pe jos, prin holda mătăsoasă și pătată de purpură întocmai cum urmează ancora corabia.

Și nu e fereastră atât de bine închisă încât să poată feri pe cel care doarme de laptele acesta care curge pe afară,

Sau de lumina templului care trece aprins,

Și nici oglindă atât de plină de imagini, încât să nu răsfrângă o rază.

Luna nu aurește astfel pleoapele obloanelor, și știi prea bine că nici ziua n'a venit încă.

Orășelul nostru năpădit de grădini, și ghemuit în jurul clopotniței sale, doarme ca sub o dumnezeiască ciază sub văzduhul poleit.

Ornament

C R O N I C I

Pilda neghinelor

IDEI, OAMENI & FAPTE

TOAMNĂ PUSTIE

ALTE toamne, de altă dată, nu însemnau numai anotimpul strugurilor razachie, a culesului de podgorii, a merelor domnești rumene așezate pentru iernat în culcuș de paie. Deși țară «eminamente agricolă», cum scrie la Monitorul debaterilor parlamentare, nu așteptam diminețile brumelor așternute peste păduri de aramă, numai fiindcă duduital morilor și scârțâitul carelor, sunau plin, a belșug și indestulare.

Mai aduceau toamnele acelea și o pregătire nerăbdătoare, de an nou pentru literatură, pentru artă, pentru cărți, pentru toate acele semne de hărnicie culturală, care o clipă trec neluate în seamă și mai târziu, ele singure, dau însemnătate și păstrează amintirea epocelor fără alte urme trainice din viața unei nații. Vitrinile librăriilor te chemau de pe celălalt trotuar, la scoarțele cărților proaspete. Afișe anunțau reviste june. Prospecte vesteau prefacerile și întinerirea celor vechi. Se știa despre o piesă însfârșit terminată. Despre o expoziție așteptată cu nerăbdare. Se legau tovarășii, se puneau la cale împăcări; cea dintâi dimineată cu ninsoarea vătuită neașteptat pe acoperișuri ne găsea în plină înfrigurare, poate tinerească și pripită, dar încântătoare, ca tot ce e încă tineresc și neobosit.

Toamna aceasta a coborât ca niciodată peste noi, într'o tăcere mare.

Publicațiile ucise rând pe rând, de astăprimăvară, nu mai încearcă nici o suflare. Cele care și-au luat vacanții prelungite, nu mai dau semne de viață. Despre altele noi nici vorbă. Vitrinile librăriilor au schimbat, în alte așezări înșelătoare ochiului numai la prima vedere, cărțile vechi. Nici despre expoziții de artă, cu însemnătate de eveniment, nu se mai pomenește. Toamnă

după an de secetă, pustie, și-a pus pecete încremenită de renunțare pe toate fețele.

Fără îndoială, acest semn de sărăcie culturală, — cel dintâiu an din cei șapte prevestiți în visul faraonului — nu vor fi pricinuind nici o îngrijorare cetitorilor de gazete economice și financiare, singurile publicații prospere ale timpului. Literatură, artă și cultură — tot atâtea termene vagi și goale de sens, când leul se desumflă la bursa Parisului, ca o jucărie de gumă în care de prisos, prin spărturi, mai suflă domnul Ministru al finanțelor. Primejdiosul dans al valutelor, nu dă răgaz de gândit și la această criză fără rubrică deschisă la nici o bursă, și deci, fără crackuri cu proporție de catastrofă.

Poate în judecata pricepuților specialiști în economie și finanțe, criza de cultură în care deabia intrăm, va fi fiind socotită chiar drept un eveniment îmbucurător. Atâtea energii rătăcite de prisos, pe drumuri pustii, se vor întoarce la calea cea dreaptă! Oamenii cari și-au pierdut timpul vor veni pocăiți să mărească rezerva energiilor producătoare, acelora cu meserii bine definite, cu rostul lor în statistici și cu capacitate fiscală. Zenon din Elea a demonstrat prea bine că o săgeată în sbor stă pe loc. Va fi măcar tot atâta de ușor domnului Ministru al finanțelor, să dovedească — fiindcă suntem siguri că de crezut o crede — că o nație care dă înapoi cărturărește, merge totuși înainte.

Din parte-ne, nu stăruim fără pricină, cum s'ar părea, în apropierea aceasta încăpățanată între capacitatea oamenilor de economie și de finanțe, și între starea mizeră, a tipăriturilor, și a artelor, și a culturii întregi, privite laolaltă. Cu o leacă de răbdare, și fără a întrebuița

sofismele discipolului lui Parmenide, se poate face dovada, deplină aceasta, că deacolo, dela priceperile specialiștilor, se trage sărăcirea noastră culturală. Este știut, că nici cărțile, nici publicațiile, nu mai pot găsi cumpărători, fiindcă scumpetea hârtiei a adus la rândul ei un preț al tipăriturilor dincolo de capacitatea de cumpărare a publicului. Inșă — fiindcă există un inșă — fabricile de hârtie se bucură de o lege protecționistă, care pentru a încuraja industria națională le apără de concurența hârtiei de peste graniță. Astfel hârtia se păstrează scumpă spre mai departe prosperitate a fabricilor. Fiindcă s'a găsit că este nevoie de un protecționism al industriei de hârtie și mucava, care dă devidente îmbelșugate acționarilor, și nu s'a găsit până acum deloc că ar fi nevoie și de un protecționism cultural, o încurajare cât de sgărcită, venită în ajutorul cărților și a tiparului, în țara aceasta, unde nici o statistică n'are curajul să denunțe sincer numărul celor ce iscălesc prin punere de deget peste crucea de cerneală. Altă lege, tot de specialiști susținută, a isbutit să apese ca un impozit spectacolele, adunând un venit anual — cităm cifra din trecutul an bugetar — de peste 80 milioane. Firesc, ar fi fost ca acest impozit pe artă — fiindcă oricum, un spectacol, chiar când e jucat de domnul Tănase și e însuflețit de talentul poetic al d-lui Mircea Rădulescu aparține măcar ca ramură industrială resortului de arte — spun, că firesc ar fi fost ca acest impozit pe artă, să aducă toate veniturile sale în ajutorul artelor celorlalte, mai puțin bănoase decât cea a d-lui Tănase sau a cinematograferilor de pe bulevard. Pentru ministerul artelor inșă, din aceste 84 milioane, s'au dat cu sgărčenje 15, iar restul a mers să întreție bugetul siguranței generale și automobilele d-nilor miniștrii și secretari generali. Astfel, ne aflăm în situația paradoxală, că o țară embrionară ca artă, își permite luxul, ca din artă să servească d'urne agenților secreți de poliție scormonitori de comploturi. In schimb, nu se poate deschide un Muzeu, nu se răspunde la invitațiile expozițiilor internaționale de artă, nu se pot da burse pentru străinătate pictorilor și sculptorilor, nu se ajută

efectiv o revistă de cultură — trebuincioasă mai mult ca altădată, fiindcă astăzi are și rostul ei deplin, într'o unificare de suflete ce-au fost crescute în trei discipline culturale deosbite.

Aceste necazuri se petrec, se discută și se soluționează cârpit, într'o foarte restrânsă familie, a câtorva scriitori, a câtorva pictori și sculptori, a câtorva editori pe prag de sărăcire, dincolo de grijile marelui public. Că apar cărți și publicații puține — că mâine nu vor fi nici atâtea — alarma nu va merge prga departe. Vieața cea de toate zilele trece forfotind pe dealături. Asta nu împiedică morile să duduie, sondele să sfredelească pământul în căutarea vinei de păcură, milioanele să se adune; — chiar când toată țara se plânge de lipsa numerarului. Numai că după ce ani trec și din toate aceste inavuțiri, și din toți acești bogătași ce ne turtesc cu milioanele milioane lor, nu va rămâne decât putreziciune și pumnul de ciolane; din înșiruirea acestei lărmuiri de oameni de care nu mai poți încăpea în stradă, de automobilele lor, și de obrăsnicia goală a băncilor lor măsluite peste noapte, nu se va păstra nici o amintire și nici un folos, iară ochii istoricului, pentru a găsi acestor ani un loc în cartea cea mare a nației, va scutura colbul de pe numele unui scriitor, al unui pictor, al unui cârturar, nu din tabela cu cedule a fiscului. S'a sărbătorit în luna trecută, la Avrig, o sută de ani de amintire a dascălului Gheorghe Lazăr, dela școala săracă dela Sfântu Sava. Omul care pregătea drumul lui Tudor din Vladimiri, nu găsia nici mijloacele ca să-și tipărească «Aritmetica matematică» și «Trigonometria cea dreaptă». Vor fi fost și pe atunci, alături de el și peste el, îndestui contemporani, care ocupau atâta loc în țara de atunci, încât se va fi părut că vor umplea tot veacul cu numele lor umflate. Și din toți aceia, fără mai multe urme lăsate în trecere prin vieața decât lasă bivoli pe drumul satului, la întoarcerea dela imaș, n'a fost găsit pentru pomenire și sărbătorire, decât gândul și fapta cârturarului dela Avrig.

Fără îndoială, că faptul, de-ar fi fost profetizat acum o sută de ani specialiștilor contemporani lui Gheorghe Lazăr, ar fi provocat o mare uimire.

PENTRU IMPROPRIETĂRIEA CELOR DIN URMĂ CLĂCAȘI

NU numai crizele materiale, ci și cele morale cer tămăduire.

Cei despre care pomenim aci, nu poartă liră și nu trec înălțându-se pe calul înaripat. Cu ghețe scâlciate, haine roase în cot și priviri de câini urmăriți, se furișează pe lângă zid, ca răufăcătorii ținuți din scurt de ochiul sever al unei societăți îmbelșugate și sătule. Tragedia lor, în inșăși rătăcirea lor, e mișcătoare. Aproape toți ar fi putut să guste din plin, b. lșugul gras al vieții. Dar au ales peirea, pe un drum spinos, în căutarea unei taine, de mulți dintre ei chiar, neînțeleasă. Bietul artist cântăreț al întregii minuni pământene și cerești, s'a scufundat în cafea, din lipsa puterii de a străbate prin vieața în care știa atâtea de bine să cânte!..

Iar că e nevoie de artă în organizarea unei țări, o spune însuș arendașul ce aducea lăutari la clacă, pentru că astfel flăcăii lucrau mai cu spor. Odinioară, Traian coloniza aducând cu legiunile lui artizani. Credem că și astăzi, pentru pământul acesta, e tot atât de folositoare vieața

unui artist cât a unui plugar. Și producția lui Grigorescu prețuește tot atâta măcar, cât grăul unui ban secerător. Munca lui Virgil e mai scumpă astăzi pentru omenire, decât va fi fost pe vremea lui o corabie cu pântecul plin de grâne. Aceasta a înțeles a se pare de atunci încă Mecena, bogătașul bătrân și darnic, care nu l-a lăsat să-și risipească vieața aiurea decât în cântarea Bucolicelor și a Georgicelor.

Arta populară au făcut-o plugarii. Ne plângem de o bucată de vreme, că pe încetul, poeziile și pictoriile, cântăreții și nuveliștii, s'au îndepărtat de sufletul acestui pământ. Putea fi altfel dacă au fost desprinși de dânsul?

Naivi, criticii au crezut că îndrumări și admoneștări sunt îndestul pentru a îndrepta răul.

Vindecarea stă mai aproape și mai firească. Lege-se artistul și scriitorul de pământ, și întors la matcă, va fi al pământului. Cântul ciocărliei nu-l aud din cafea, nici limpeziciunea trandafirică a zorilor n'o pot vedea prin fum. Azi, când cu un mare premiu al Academiei nu-ți poți

tocmi un rând de haine, și cu oricare altul, mai mic, nu poți cumpăra o pereche de ghete, când trebuie să ingenuchi ca o vită în jug pentru pâinea copiilor, sau să îți ghiozdanul unui ministru pentru a plăti chiria — e greu să-ți dregi glasul, și să cânti limpede și senin, pentru sătiii lumii, frumuseți închipuite. E poate și sălbatec s'o ceri aceasta.

Sănătatea sufletului, ca și cea a trupurilor nu se hrănește numai din cuvinte, numai din sfaturi. Plin aerul ar face literaturii și artei românești, mai bine decât îndemnurile tuturor criticilor, care și ei, stau laolaltă cu ceilalți, la cafenea. În Norvegia lui Ibsen, Bjoernson și Jonas Lie, scriitorilor li se slujește o pensie națională. La noi, n'ar fi nevoie de o asemenea ajutorare plină de umilință. Ar fi însă drept, pentru scriitor și scrisul lui, pentru artist și arta lui, să fie înscris în cartea de dărnicii a Statului, cu atâta măcar cât au fost înscriși patru țărani împroprietăriți.

Că nu vor fi meritând toți deopotrivă, nu încapă nici o îndoială. Dar iarăș nici o îndoială nu mai încapă — dacă înfruntăm o clipită demagogia ipocrită care ne împiedică să rostim totdeauna adevărul — că nici toți, chiar toți, din milioanele de țărani împroprietăriți nu și-au meritat pe deantregul darul. Sunt și boabe care rătăcesc fără rod, nu degeaba a fost rostită parabola semănătorului. Fie această risipă, cea mai mare între risipele nenumerate. Destui câțiva să dea bobul însutit. Destul un cântec, o pânză un vers.

De-ar fi îngăduite visele, am spune aici poate, că Fundația pentru cultură a Principelui, ar avea căderea să împlinească acest gând. Intelectualii semănați la sate, — ce vânt răcoros, ca după o ploaie de primăvară, ar străbate și scrisul, și pictura, și cântul nostru, înăbușite de fumul hogegelor și de huetul uliței.

Dar vedeți, de mult, visele nu mai sunt îngăduite.

UN CRITIC GERMAN DESPRE BRÂNCUȘI

PAUL Westheim, cunoscut critic de artă, vorbește despre sculptorul Brâncuși în revista de avangardă «Das Kunstblatt». Părerii frumoase sunt spuse aci cu hotărâre și cu înaltă înțelegere despre opera sculptorului român. Din lipsă de spațiu rupe-m numai câteva rânduri.

«Deoparte, pentru sine stă Brâncuși, unul care nu-și poate umbla decât drumul său, unul căruia îi zace în sânge intensitatea plastică, unul care pare a îndrăzni totul și care într-o lungă viață de sculptor a și îndrăznit multe... Bărbatul cu barba sălbatică, cu pantalonii de catifea are înfățișarea unui cioplitor de piatră; e ceva de urs în el, ceva din puterea enormă dar și din bunătatea mormăitoare a urșilor. Are musculatura unui cioplitor de piatră și în același timp o privire senină, bună, un surâs de copil și în mână o finețe de nerv, în care se documentează rassa. Opera lui ca întreg are deasemenea acest amestec: tendința spre o masivitate urbană și în ea o năzuință spre rafinat, care nu se pierde niciodată în efecte și nuanță. Brâncuși e român. El, care și în intențiile sale se ține departe în multe privințe de ceace se vrea și se face în Paris, poate aștepta mai curând decât alții o înțelegere în Germania. Este în el o hotărâre nizuire spre monumental (și în privința aceasta o excepție în actualul Paris artistic); unele din creațiunile sale par concepute

dintr'o arhitectură imaginară, pe care timpul nu o poate ridica. Ca un torso al unei astfel de clădiri neincepute trebuie să privim «cariatida» în care învie amintirile trecutului bizantin al patriei sale... Hotărârea aceasta se amestecă la el adeseori cu o nuanță de patos. «Paserea de aur» ar fi un exemplu...»

În legătură cu sculptura lui Brâncuși «muza adormită» Westheim scrie următoarele: «În fața acestui cap trebuie să te gândești la Lehmbruck, care cum trebuie acum să presupun, a primit un hotărâtor stimulent dela Brâncuși. Am văzut fotografiile ale unei mari figuri a lui Brâncuși din anii 1908 și 1909, pe care Lehmbruck a cunoscut-o, și care de sigur a contribuit ca și sculptura primitiv-gotică, la creațiunea sa: «Ingenunchiata».

Pentru cine cunoaște rolul important în evoluția sculpturii moderne al lui Lehmbruck, recunoașterea din partea unui critic german a «întăietății» lui Brâncuși e de mare însemnătate. Dacă mai luăm în considerare că și Arhipenko a fost un elev de al lui Brâncuș, ajungem la rezultatul că acesta e întâiul artist român de dimensiuni europene, în înțelesul că a «influențat» în adevăr arta europeană. Rândurile lui Westheim fac în sfârșit dreptate artistului, care de mult trăește — mai mult decât într'un înțeles — dincolo de granițele patriei sale.

IN CONTRA LUI ELIAS

CE frumos subiect — miraculosul zilelor de azi! Un bancher trăia între noi și nimeni nu-i cunoștea chipul; dar de acolo, de undeva, nevăzut, cu o iscusință savantă și cu o putere magnetică, aduna aurul lumii. Nu știm; opt sute de milioane sau și mai multe, se rostogoleau în lume, târând după ele puterea celui fără chip cunoscut de noi; ascuns, puternic și tainic. Corăbii cutreerău oceanul, holde își legănau grâul, mașini de sturat sfredelau văzduhul, ciocane băteau în adâncul minelor. Și fiecare lovitură în sunetul ei ostenit sau în suspinarea istovitoare, marea bogăția uriașă, întrecând închipuirea basmelor.

Aur verde ca veninul, aur roșu ca sângele, mărgăritare cum nu pot încăpea în peșterile din o mie și una de nopți, sute de averi cât nu le-ar fi

putut număra un corsar o vieată, zăceau sau se mișcau la porunca lui. Armate de aur. Milioane ce într'un joc (de lursă) se scutură și mai sărăcesc câteva mii de oameni — și care orice ar face, tot înving — fiindcă au cu ele numărul. Tot ce cuprinde mintea era cuprins în mâna lui...

Dar muritor — și aici e partea nefirească a poveștii — Elias a trebuit să părăsească această lume cu milioane de oameni în care el avea milioane.

Elias nu a putut lua cu el, în mormânt, averile agonisite aprig în această cmenire sărăcită atâta în ultimul timp, și generos atunci, le-a dăruit omenirii, după ce nu-i mai puteau fi folositoare lui. Bine înțeles, pentru acest gest generos, Elias s'ar cuveni să fie slăvit, și avem impresia că nu

s'au adus îndestule mulțămiri memoriei lui, pe cât se cuvenea prețuit un gest atât de scump.

În nestatornicia aurului urma să fie scotit însă și acest ultim risc: nerecunoștința.

Căci gestul lui Elias rămâne frumos.

Gândiți că în America, atâția alți miliardari lasă fundații pentru îngrijirea câinelor și pisicilor, iar Elias a dat pentru oameni, pentru români, pentru cultură. Amintiți-vă că a murit unul numit Nababul, care se afla cam tot atâta de bogat, și în vremurile când bogățiile erau mai rare, și totuș nu a lăsat nimic pentru opere mari, ci cel mult, amintirea unui inel de sârmă prin care își măsura ouăle luate în cavou dela truțiții iobagi.

Cel puțin moartea lui Elias rămâne o binefacere, pe când a atâtor alți bogați, e o simplă putrezire prin care omenirea se ușurează. Dar să ne fie îngăduit a judeca, mai departe dăruirea, fie chiar acuma, târziu, când atâtea lumi au trecut. Căci dacă banii folosesc, și pilda folosește. Și evangheliile, nu fără temei uosebesc singurul dinar dat din tot sufletul de văduva ce trăește săracă, de talanții dăruți când nu mai sunt ai tăi.

Cu sârguință admirabilă, așadar, Elias a amănunțit cum înțelege ca banii să facă binele după moartea lui. Toate cu o iscusință și o răbdare, ce-ar fi să le scotim firești la un om care și-a câștigat averea, cucerind-o milion cu milion. Elias însă, nu a știut să-și trăiască din viață marele gest. Viu fiind și mai departe trăind, în ziua când iluminat și-a scris cu ajutorul advocaților testamentul, să fi deschis porțile inimii ca Lazăr în Anatema lui Leonida Andreieff.

Sub ochiul lui bătrân, milioanele să fi trăit viața cea nouă.

Atunci Elias, ar fi crescut în ochii omenirii, căreia nu i-ar fi dat numai averi postume, ci și un învățământ fără uitare.

În haină săracă să se fi dus în fiecare Sâmbătă la biserică, iar în celelalte zile să fi muncit la vocația cea nouă. Căci precum e o artă să câștigi singur bogățiile, e una să le și împarți trăind. Să le speculezi într-o cât mai deplină a lor folosință. Știut, sau neștiut, să fii acel care cu ochiul tău vezi răul, și cu mâna ta, nu cu acea a legatarilor, să aduci alinarea. Să dai pildă celor lacomi, odată cu ajutorul pentru cei sărmani.

Elias a lăsat milioanele, nu însă și priceperea cu care ar fi putut să ajute chiar el. Și omenirii îi ajută mai mult o învățatură decât toate milioanele.

Ar fi putut cu mai multă folosință și mai multă bucurie, să-și risipească viu averea, să vâneze singur suferința, să toarne cu mâna vieții uleiul cel scump în opețul învățaturii.

Așa, a rămas pe urmă-i un testament glorios —, dar pe care îndelungă vreme îl vor scotoci, întoarce și interpreta până la ultimul codicil advocații.

Testamentul lui Elias, — gând bun și faptă bună, — rămâne o comoară ferecată cu zece lacăți, de care multă vreme nimeni nu se va putea apropia cu folos. Deocamdată e ca acele daruri, intrate în obiceiul negustorilor din Roma cea veche: «...dacă se va întoarce nava din Asia».

Și dacă pilda lui, pentru bunul din ea o dorim urmată de alții, — de atâția și atâția milionari ce trec fără șguduire pe lângă mizerie, și întuneric, și suferință — dorim ca și învățatura să folosească. Dăruirea prea târzie, e ca apa răcoritoare, de prisos dusă la buzele unui mort.

CÂND VISTIERIA O DUCE GREU

SFORȚAREA uniformă, constantă și neînteruptă, — scria altădată Adam Smith — a fiecărui om pentru a îmbunătăți condițiunea sa, această străduință de unde derivă în mod organic opulența națională, tot așa de bine ca și bogăția privată, este în deobște destul de puternică pentru a menține progresul natural al lucrurilor, cu toate extravagantele guvernelor și cu toate marile erori ale administrației. Ca și principiul necunoscut al vieții animale, el dă adesea alcătuirii sociale sănătatea și vigoarea sa, nu numai împotriva boalei, dar mai ales împotriva absurdelor prescripțiuni ale medicului.

Din fericire această străduință e în plină putere în masele poporului, și grație acestui fapt suntem considerabil departe de prăbușirea economică, cu toate ostenelele dimpotrivă ale competențelor, cărora ne-am încredințat scăparea. Nu putem spune că suntem o națiune săracă, într-o țară plină de bogății și totuș atât de săracă.

Lucrul acesta l-a băgat de seamă, din vreme, domnul Ministru al instrucțiunii, care, văzând că planurile ingenioase de refacere ale colegilor dau loc la îndelungi așteptări, a luat toiagul drumețului și a prins să bată din poartă în poartă țărănească.

Efectul s'a văzut numai decât. Din adâncimi de lăzi și ciorapi, «imobilizatul» leu a prins câte puțin să se reîntoarce măcar pe un anumit drum în morișca circulației. Și odată cu el, un număr negândit de clădiri pentru școală, au început să-și înalțe pereții, acolo unde toți credeau, că țelina analfabetismului s'a întărit așa de trainic, că

doar cârciuma ar mai fi putut răsări din piatra seacă.

Ba chiar s'a putut vedea emoționantul tablou al analfabeților acestora, suflecând mânecele și prăvălind cu sete tăiușul sapei în pământul uscat, arzând cărămizi și amestecând varul clocoțit, măsurând uși și ferestre în copacul pădurii de peste drum, întocmind înșfârșit totul așa cum ar întocmi un bun zidar, și așa cum n'au întocmit niciodată propria lor casă — pentru ca micile odrasle sburdând în vatra satului, să aibă ȘCOALA, de care ei n'au avut parte.

Este atâta hărănicie și îndemn general în mijlocul țărâniei noastre, încât domnul Ministru al instrucțiunii, nu mai poate dovedi cu discursurile de inaugurări.

Însă principiul de care ne vorbește economistul englez, este cel puțin tot atât de adevărat la orașe, cât s'a aflat a fi la sate. Mai mult chiar; între ziduri citadine, el își poate găsi o mai grabnică confirmare. Fanteziile valutei și răsturnarea legilor economice, au făcut din milionar miliardar, și din neînsemnatul rentier dinainte de războiu, milionar. Fără îndoială viața orașelor e mai grea ca acum câțiva ani, mizeria mai vădită — și totuș orașele sunt mai bogate, și bogătașii mai mulți, și bogățiile bogătașilor mai mari. Fie că aceste întortochiate paradoxe economice să le descifreze specialiștii timpului, mulți Doamne iartă-ne, de nu-i încap publicațiile, ziarele, ministerele și biurourile. Ne-am gândit numai că un apel la norodul târgurilor, ar putea da roade și mai minunate decât acolo, de unde nu poți scoate mai mult

decât a pus Dumnezeu. Incercarea a făcut-o la Turnu-Severin, un om de suflet, fostul director al liceului de acolo, și autorul sau coautorul multor frumoase începuturi de așezări culturale, în orașelul acela dunărean, curat ca un interior flamand, și verde ca grădina lui de trandafiri, ca un parc stropit proaspăt. Fostul dascăl de școală a făcut un apel de împrumut, în deosebi către foștii săi elevi, cari ocupă acum demnități de frunte și se bucură de situațiuni însemnate, însoțind chemarea de un prospect pentru ridicarea unui teatru — podoabă și mândrie viitoare a târgului de lângă podul lui Sever.

Vom vedea întrucât entuziazmul a fost îndreptățit. Il așteptăm cu nerăbdare. El poate fi o pildă. O experiență. Incercarea isbită, va chema altele, aiurea. Altfel, lăsați în grija competențelor și a

bugetelor rotunjite doar spre folosința partizanilor cutărui ori cutărui guvern, înzestrarea orașelor cu așezăminte de artă și de cultură trebuincioase, va întârzia atât cât prescrie obiceiul pământului, adică atât cât ajunge ca să se schimbe de șapte ori câte șapte guverne. Iar dacă încercarea va da greș, — și asta e încă cu puțință — ea ne va întoarce cel puțin să gândim mai greu, la pilda aspră ca o palmă, a bunilor plugari, ciobani și răzăși, dela poalele munților și din întinsul câmpiilor, cu suflare autentic autohtonă, — nu adusă ca lărmurirea târgurilor, tixită în trenuri, de peste toate hotarele, aici în această Braziile, unde se poate descăleca în treacăt câțiva ani pentru a recolta câteva milioane, la adăpostul bunăoară, a garanțiilor întărite de Liga Națiunilor.

BISERICA DOMNEASCĂ DIN CURTEA DE ARGHEȘ

DE

VIRGIL DRĂGHICEANU

ÎN mijlocul orașului Curtea de Argeș, două clădiri atrag atențiunea vizitatorului prin zidurile lor de bolovani și cărămizi, înegrite de mulțimea veacurilor a căror ȋrturie sunt — Biserica Domnească și Sânicosară.

Rămase neabăgate în seamă până în timpuri cu totul recente, din cauza «minunii arhitectonice» care e Biserica Episcopală a lui Neagoe-Voivod, ele nu erau decât un prilej de sentimentalism pentru unii călători în fața cărora se ridicau aceste clădiri mute.

Deabia cu prilejul restaurării Bisericii Domnești de către d-l Gr. Cerchez, în urma delegațiunii ce avu din partea Comisiunii Monumentelor Istorice, se putu constata pentru prima oară rostul acestor biserici și importanța lor istorică și artistică.

Ele sunt singurele resturi mai bine păstrate, din fosta Curte Domnească dela Argeș, ce dăinuie aci, din timpul Marelui Basaraba-Voivod, organizatorul Statului unitar al Țării Românești, și până sub Mircea cel Bătrân la începutul veacului al XV-lea.

Săpăturile au dat la iveală tot cuprinsul acestei curți domnești, a cărei incintă, în formă de dreptunghi, se ridica în latura de apus a Bisericii Domnești zidite ca paraclis al casei domnești, care deasemenea, a fost descoperită în toată întinderea ei. Sânicosară, aflată pe dealul învecinat servia, deasemenea, de capelă catolică pentru Doamna catolică a D-lui, a slujitorilor catolici ai lui și chiar ca turn de observație al gărzilor curții.

Două inscripții, în special, pe lângă rezultatele obținute prin săpăturile făcute în această curte domnească, contribuiesc, la lămurirea anului când a fost zidită Biserica Domnească, și când au fost zugrăvite minunatele fresce ce o împodobesc, scoase deasemenea de curând la iveală.

Pe mortarul aflat între resturile cărămizilor peretelui interior nordic, s'a găsit de pictorii restauratori, sgâriat cu cuiul, aceastăștire pe lângă alte diverse însemnări:

«La anul 1352, la Câmpu-Lung a răposat Marele Basaraba-Voevoda».

Iar deasupra unui panou ce reprezintă pe ctitorii bisericii, s'a aflat titulatura unui Domn și a unei Doamne, titulatură foarte stricată prin de-

teriorarea inscripțiunii, dar în care se cetește bine: Domn și Doamnă a Vongrovlahiei.

Prima știre, a anului morții lui Basarab, ne arată că Biserica Domnească, de curând terminată de roșu, nu era isprăvită în 1352, în ce privește tencuirea ei interioară. A doua inscripție cu titlul de: «Vongrovlahia», ne arată că terminarea bisericii, ca pictură, s'a făcut într'un timp când Țara Românească, avea deja o titulatură fixată, care apoi se urmărește în tot cursul veacului. În adevăr, titulatura în formă grecească de Ungrovlahia, apare, pentru prima oară, ca titlul consacrat de Patriarhia Constantinopolei, odată cu instalarea primului Mitropolit al Țării, în 1359, sub fiul lui Basarab: Nicolae Alexandru Basarab. Până la el titulatura, foarte nesigură, pentru țară era: «Țara de peste-munții de zăpadă; Țara de peste Alpi; Țara dincolo de Alpii transilvani; Țara transalpină; Țara Vlahilor și Vlahia».

Sub Vladislav-Vodă, fiul lui Alexandru Basarab, apare pentru prima oară, în documente, titlul menționat în panoul ctitorilor, în forma slavizată de «Vongrovlahia»; sub Mircea și în tot cursul veacurilor următoare avem forma de «Ungrovlahiscol».

Identitatea acestui panou anonim din Biserica Domnească, cu panoul aflat înainte de restaurare în Biserica Episcopală a lui Neagoe, asemănarea lui cu panourile din Biserica Mănăstirea Câmpulung și Schitul Negru-Vodă Mușcel, numai lasă nici o îndoială că acest panou reprezintă pctitorii cari au terminat pictura Bisericii Domnească Radu-Vodă-Negru și Ana-Doamna (Calinchiia în călugărie) cari nu sunt decât părinții lui Mircea-Vodă (1374—1384) din complexul vieții istorice al orașului Argeș, a doua capitală a țării după Câmpulung, reiese aceeaș datare pentru Biserica Domnească.

Prima știre asupra Argeșului o avem din 1330, cu prilejul războiului lui Basaraba-Vodă cu Carol Robert, sub castrul Argeșului, aflat la 30 km. de orașul Argeșului.

Deci Basarab în nesiguranță în orașul de hotar Câmpulung, trebuie să se fi gândit a-și muta capitala în orașul Argeș, încă din 1330; numai astfel se explică îndreptarea oștirilor lui Carol-Robert din Severin spre castrul Argeșului.

Basarab, cum mărturisește grafitul găsit în Biserica Domnească și documentele Mănăstirii Câmpulung, murind în 1352, fu înmormântat în actuala Mănăstire Câmpulung fostă pe atunci, paraclis al curții domnești din Câmpulung, din cauză că nu putuse termina curtea ce o începuse el și nici Biserica din Argeș.

Fiul său Nicolae Alexandru locui tot în Câmpulung și tot în Biserica Domnească de acolo fu înmormântat în 1364, sub o piatră ce se păstrează până azi.

Fiul și urmașul acestui Vladislav-Vodă (Vlaicu) este cel dintâiu Domn constatat ca șezând în Argeș «în rezidenția noastră», cum spune el în documente.

La moartea sa în 1374, el fu înmormântat în paraclisul casei Domnești din Argeș, Biserica Domnească care fusese sfințită de tatăl său Nicolae și închinată Sftului Nicolae, dar nu putură s'o zugrăvească nici unul nici altul.

Fragmente din inscripția lui funerară am găsit cu prilejul săpăturilor.

Cel care termină toate lucrările curții, inclusiv pictarea Bisericii Domnești, fu Radu-Vodă-Negru fratele precedentului mort prin 1384, al cărui mormânt l-am găsit în Biserica Domnească și pe care ritualul bisericii, și toată tradiția călătorilor vechi, a cronicarilor noștri și cea populară îl consideră de principal ctitor al Bisericii din Argeș.

Biserica catolică Sânicoadă e zidită din materialele rămase dela Biserica Domnească, deci posterior, într'o vreme când activitatea papală era așa de intensă și mult favorizată de catolicismul soțiilor domnitorilor noștri; ca Doamna Marghita a lui Basarab-Vodă; Clara a lui Nicolae Alexandru-Vodă și Mara a lui Mircea-Vodă.

Acestea reies clar din critica izvoarelor istorice, privitoare la zidirea acestei importante biserici, în lipsa unei inscripții de fondare; care a fost distrusă, în 1827, cu prilejul unei barbare restaurări a picturii Bisericii Domnești.

Dificultatea problemei constă însă, în faptul că pe acest Radu-Vodă-Negru — unicul cunoscut de cronica țării, (scrisă târziu în veacul al XVIII-lea), din toată seria Domnitorilor ce i-am menționat până aci — cronica și tradiția populară îl consideră ca prim domnitor al Țării Românești, la anul 1290.

Critica izvoarelor istorice și anume a documentelor celor mai vechi Mănăstiri și orașe ca: Tismana, Câmpulung etc., arată, înverdat că cronica noastră și legenda se bazează pe o falsificare a documentelor istorice privitoare la aceste orașe și Mănăstiri, întâmplată în veacul al XVI, când neori cu intenție alte ori din ignoranță, se substituie numele lui Radu-Vodă, tatăl lui Mircea, mai întâiu numele Negru-Vodă apoi Radu-Negru-Vodă și apoi, dela Mateiu-Basarab, Radu-Vodă-Negru cu data de 1290; în locul lui Radu-Vodă-Negru, tatăl lui Mircea și a lui Dan I.

Rezultatele critice istorice moderne, reprezentate prin studiile d-lui N. Iorga și regretatul Oniciu, sunt confirmate și de pomelnicele bisericești, ale Episcopiei Râmnicului, Monastirilor Tismana, Câmpulung, Argeș și Mitropolia din București, cari dau mai mult sau mai puțin complet, dar uniform seria Domnilor, cum reiese din critica izvoarelor: Basarab-Voievod, Nicolae-Alexandru-Voievod, Vladislav-Voievod, Radu-Voievod, Dan-Voievod, Mircea-Voievod, Mihai-Voievod.

Portretul lui Dan-Vodă din Mănăstirea Câmpulung unde încă din vremea lui Mateiu Basarab e

numit ca «fiu al lui Radu-Vodă-Negru descălăcător al Țării», nu mai lasă nici o îndoială a afirma că întocmai ca în falsificațiunile documentare ce pomenesc de un Dan-Vodă la 1385, ca fiu al lui Radu-Vodă-Negru la 1290 (!), tot așa și în acele picturi nu trebuie să vedem un alt Radu-Negru în afară de tatăl lui Dan și Mircea-Vodă: Radu-Vodă cel istoric (1374—1384).

Biserica Domnească zidită deci după 1330 de Basarab fu terminată de Radu-Vodă-Negru între 1374—1384; frumoasa pictură scoasă la iveală prin extragerea și spălarea altor straturi supra-puse, picturi asemănătoare cu cea din alte biserici contimporane din Sârbia, Cahrier-Djami și Mitropolia din Mistra, distingându-se prin elemente noi necunoscute veacului al XIII-lea ca: colorit impresionist, atitudinile și gesturile, ce contrastează cu hieratismul picturilor anterioare, pitorescul și peisagiul și suflul dugentului italian, această pictură confirmă în întregime caracterul veacului al XIV, ce caracterizează picturile Bisericii Domnești.

Arhitectura bisericii, asemănătoare arhitecturii bisericilor contimporane din Sârbia, și anume așa zisului tip constantinopolitan ce se distinge prin alternanță de pietre și cărămizi, și prezența ca bază, sub cupola bisericii, a unei cruci cu brațele egale (planul în formă de cruce greacă) sunt alte caracteristice ale acestui veac al XIV-lea.

Săpăturile făcute în biserici și în exterior au dat de obiecte, cari, după părerile savanților străini sunt toate din veacul al XIV-lea.

În special, la mormântul lui Negru-Vodă sau Radu-Vodă-Negru, s'au găsit nasturi cu stema Basarabilor (un scut) copiat de pe stema angelinilor și întrebunțată și în monedele lui Vladislav și Radu, deci din al XIV-lea veac.

Faimoasa pafta de 300 grame ce închidea cordonul lui Radu-Vodă-Negru, are o sumă de particularități caracteristice veacului al XIV-lea: ca de pildă un arc în acoladă ce nu apare în arhitectură decât la finele veacului al XIV-lea, bonetul cu coadă a unui cavaler aflat într'un balconet al acestei paftale, este caracteristic iarăș veacului al XIV-lea italian.

Factura tuturor inelelor aflate în săpături (ca 200 gr.) are mare asemănare cu obiectele similare aflate în tezaurul din Chalcis-Eubeia rămas dela cavaleri venețieni, stăpâni acolo printre anii 1374—1400.

Deci toate datele istorice și arheologice confirmă, în întregime, rezultatele criticii izvoarelor, cu privire la chestiune, și mai ales inscripțiunile cele două pe cari le-am amintit în rândurile mai sus citate.

Trei mari restaurări schimbaseră cu desăvârșire caracterul arhitecturii și picturii bisericii: Una prin 1751, datorită inițiativei Mitropolitului Neofit; alta în 1827, în urma răsboiului austrosrus dela finele veacului al XVIII-lea, care stricase biserica și alta pe la 1850, datorită lui Vodă-Bibescu.

Uitarea și decăderea în care căzuse orașul Argeșului, după mutarea scaunului de Domnie în Târgoviște, contribuiri la uitarea desăvârșită a acestei celei mai importante biserici din țară; importantă nu numai prin pictura ei neîntrecută de vreo altă pictură din țară, dar și prin arhitectura ei, care în formele ei simple nu e întrecută de arhitectura nici unei alte biserici, în modul de rezolvare a grelei probleme arhitectonice ce se impune oricărei arhitecturi și anume de a neutra-

liza împingerile laterale ce le exercită asupra pereților cupola ce încoronează clădirea.

Prin tezaurul așa de important nu numai pentru noi, ci și pentru întreaga viață medievală, prin relicviile găsite în ea, această biserică a devenit un testimoniu al nobleței originelor noastre ca Stat și prin faptul că azi, după 20 de ani de

sprijinire în cărjele ce o proptia, o vedem stând mândră pe propriile temelii. În vechea înfățișare ce o avea pe vremea lui Basarab cel Mare și Radu-Vodă-Negru, putem încheia, ca și regretatul Onciul că restauratorul ei Domnul Gr. Cerchez și colegii săi, membri ai Comisiunii Monumentelor Istorice au binemeritat dela Patrie.

CRONICA LITERARĂ

IONEL TEODOREANU: ULIȚA COPILĂRIEI

de

Vintilă Russu-Șirianu

Coloritul literaturii lui Ionel Teodoreanu țâșnește oarecum în afara spectrului literar dela noi. E deci anevoioasă îngrădirea ei între hotare bine cunoscute. Deaceia voiu căuta o tălmăcire între propriile ei graniți.

Dela cele dintâu pagini, publicate acum patru ani în «Insemnări literare», Teodoreanu a surprins. Inceputurile acelea erau niște simple imagini părănd să aibă doar unitatea unei neobișnuite virtuozități. Dar se mai scriseseră și se scriau la noi imagini, adesea de o egală valoare. Ceeace surprindea la Ionel Teodoreanu, era o anume impulsivitate, nu coeficient de pasiune, care ducea la acea impresie rară că imaginea la acest scriitor era mai mult și altăceva — decât o construcție formală: un act sufletesc.

Plec așadar de aci pentru a urmări scriitorul care galopează fără frâu ridicând nori de colb în proza noastră de eri.

Talentul, deci individul capabil de a-și încheia reacția mai sugestiv, mai frumos, mai «adevărată», decât vulgul, poartă în suflet, în gând, în trup, un anume fel de a reacționa care îi reprezintă personalitatea de creator.

Privește minunat desfășurată a unei livezi îmbăindu-se în clar de lună, — impresie vizuală pentru oricine — se va turna auditiv într'o sonată la muzician, se va proiecta în culoare și linie la pictor. Nicăiri nu va întâlni însă mai multă diversitate de reacție ca la creatorul al cărui instrument e prima abstracție, cuvântul.

Dacă pentru unul aceeași privește va fi cuprinsă în retorismul umflat al alexandrinului, pentru altul în descripția îngrijită și ponderată a prozei pline de bună cuviință și așa mai încolo, la un talent cu vizualitatea enorm mărită, cu o nervozitate de a reacționa dusă până la violență, toate acestea vor fi sărace și insultător de insuficiente. Astfel, un prodigios vizual ca Ionel Teodoreanu, în fața aceluiaș motiv de reacție, va avea, foarte accelerat în timp, o enormă cantitate de corespondențe vizuale — să spunem, în general, imagini — care nu stau nicidecum pe o treaptă inferioară celorlalte reacții ci dimpotrivă, bine, cu simpatie privite, pe una mult superioară. Și pentru aceea anume, că suma de imagini cuprinzând reacția lui, alcătuește «una și singură» multiplicată prin belșug și deci o imagine integrală reprezentând un puternic act sufletesc, o ultimă expresie de sinteză, care a trecut de mult, cu viteză prin fazele celelalte, socotite de noi inferioare. Deci insist și subliniez: felul acesta de imagine e «rezultatul actului», sufletesc, mecanica fiind un simplu «instrument», spre deosebire de

imaginea comună care poate fi doar o formalitate rece și fragmentară.

Se va vedea de ce am insistat atâta asupra unui simplu element, considerat de sigur de către mulți ca incapabil de a mișca, ca în afara cadrului e — motiv, ca o linie moartă — poate interesantă, dar atât — în fresca vizualității acestui autor, socotit în unele locuri drept un reflectat, un bețiv al adjectivului, atunci când plecând dela această bază, îndrăznesc să afirm și să pot pildui că e vorba de unul din cele mai bogate temperamente poetice din câte hotărâncește literatura noastră.

*

«Pe tot cuprinsul tăvii, se înălțau — răsfrânți în luciul argintului — ghețari de jar z'mțat, prin care luciau viclean ochii de diavoli ai sămburilor.

Comesenii părău deodată niște giganti cu chirurile înveselite de arătarea acestui iad pitic».

Sunt felii de pepene proaspăt tăiate. Am ales dinadins ca o întâie pildă un material ce s'ar crede foarte «terre a terre» pentru a servi unei notații cu capacități de poezie. Și totuș acel fraged copios nu ridică scena la «alte» valori.

«Văslit de foșnete domoale, soarele pogora spre apus». Justețea acestei perfect absurde comparații sprijinește și mai bine ceea ce vreau să arăt.

Că lumina nu se aude, e de sigur în afară de îndoială. Deci mecanicește imaginea e absurdă. Dar sufletește? Gândiți-vă la moalea estompare a luminii în amurg. Ea «corespunde» cum nu se poate mai adevărat impresiei auditive de foșnet. Dovadă precisă că elaborarea acestei imagini e un adânc și complicat act sufletesc străbătut cu viteză.

Și trenea de poezie urmează firesc:

«Și părea că Arhanghelul Toamnei, izgonit din slăvi, în acest sfârșit de vară, plutia mähnit și singur deasupra pădurilor, — boltindu-și, tot mai albastre, largile aripi de cer...»

Aș vrea să-mi clădesc treptat schela prin care gândesc să tălmăcesc personalitatea literară a lui Ionel Teodoreanu, din pilde cât mai sugestive. Imi culeg dar citatele fără să țin seamă de cronologia volumului.

«Cu sborul îngreuiat de polenul soarelui — cules de pe stânjâneii atâtor zori și de pe macii atâtor amurguri — roiul celor de pe urmă zile de vară își purta gloriile de aur spre înaltele prisăci ale lui Septemvrie».

Cu exemplul acesta fac un pas înainte în ierarchia pe care o străbat. Asociația poetică e mai largă în metaforele acestea, e notația mai gravă.

Ș'acum, fiindcă socotesc că am stabilit lămurit ce înseamnă acest motor de creație al lui Teo-

doreanu căruia i-am zis «vizualitate», încă o pildă și un popas.

«...Ioana mergea ritmat, cu pași dănțuitori. Ierburile înalte îi încolăceau șerpuitor gleznele goale.

Deslușise pașii lui Dinu, pe urmele ei. Ii simția salturile de lăcustă mare. Avântul lui o înviora».

Imaginea din urmă a deschis poarta valorii esențiale. Vizualitatea trece spre cuprinderea lăuntruului sufletesc.

Subliniez momentul fiindcă el exprimă limpede cât de mari vor fi posibilitățile acestui motor vizual atât de perfecționat în sugerarea și redarea stărilor sufletești de mai mare întindere și adâncime.

«Noapte bună, Dinule». Ii sărutase mâna cu sfiială, cuviincios, abia atingând-o cu vârful buzelor. Dar pelerina lui era pe umerii ei, o strângea în brațe».

Pelerina e a adolescentului care iubește.

«Cum îl chinuiau visurile acestea, spre sfârșitul vacanței... atunci când nopțile văratece se coc în vânt, la lumina toamnei: le culegea viermănoase de gândul școlii».

Acelaș erou. O pagină de analiză socotesc că nu mi-ar fi spus mai mult decât acel «viermănoase».

«Nu gândia nimic: sufletul lui era miros de sulfină spre Ioana».

Un rând valorând cât multe pagini lungi de sentimentalitate și erotism.

«Dinu închise ochii umezi de lună; sufletul îi ațipi pe părul Ioanei: o căpiță mică de soare, moale de miresme calde».

Din aceeaș familie.

Ș'acum, o clipă de sbucnire.

«Iși lunecă brațul. Se opri. Degetele mâinii erau înghețat crispat. Înaintă iar. Cuprinse rotunjimea tare a genunchiului; incremeni, așteptând. Ii fugise toată viața din trup, în braț, în mână. Iși simția brațul străin, ieșit din el ca un șarpe dintr'o scorbură».

Mâna se târi mai jos... cuprinse pulpa... smunci trupul după ea... și Dinu se deșteptă cu buzele pe piciorul gol.

Cădeau din cer picuri grei, ca de pe un trup nădușit de groază».

E lămurit. Un șir de câteva imagini și gesturi ne-au sugerat imperativ și deci fără replică o întreagă poveste sufletească.

«...Ioana îl cuprinse în brațe, își lipi obrazul de lacrimile lui, — și rămăseră fără de grațu, strânși unul în altul de gândul despărțirii, ca un pom umed de sevă, despăcat în două».

Femeia a luat drumul străinătății, adolescențului i s'a sfârșit «vacanța». Școala cere tunsoarea cu «nr. 1».

La bărbier:

«Țăcănia mașina rece, șerpuint, și bucele roșietice cădeau în valuri mici și plângătoare, înfiiorându-i obrazii».

Cădeau, cădeau, frunzele toamnei lui.

I se despoia sufletul. Inchise ochii. Incepură să-i picure lacrimi pe obraji».

«Frunzele toamnei lui» mi-au înlocuit o sumă de perorații. Acuitatea imaginii, sinteza dureroasă mi-a revărsat în suflet incomparabil mai tare tănăra tragedie.

*

Așadar câteva pilde au arătat ce este și ce punte de creație are acest specific dar al imaginii pe care Ionel Teodoreanu îl posedă prodigios.

Am văzut cât de bogat poate fi replicat în lumea

din afară și cât de sugestiv și sintetic este în zugrăvirea lumii sufletești.

E limpede dar că afară de însușirea unui surprinzător belșug formal, imagismul lui are calitatea — tocmai aci e atât de specific — de a fi un mare și complex «act sufletesc».

Însăș puterea lui de sinteză și sugestie înlătură orice discuție în privința aceasta.

Acestea lămurite, încerc să schitez în câteva rânduri imaginea acestui început de operă pe care ni-l dă «Ulița copilăriei».

*

Sunt patru bucăți în volum. Prima «Bunicii», am putea-o socoti ca o prefață (deși sufletește e perfect unită cu celelalte).

«Bunicii» luată ca prefață, e pe deantregul o voinică exemplificare a tuturor considerațiilor pe care mi le-am îngăduit.

E toată o imagine: copilăria bucălată, fragedă, cu sufletul, floare de măr.

O simplă scenă: bunicii jucând concina în iatac, e seară, copilul scrie imagini mici pe caietele. Un șir de imagini ce dau una: copilăria. Un crâmpieiu:

«Eu», emoționat: Papae! Hulubii sboară noaptea?

«Bunicu», distrat: Nu. Am treflele și concina mică! Aha!

«Eu», în gând: Sboară, nu sboară, eu tot, scriu:

Și-mi par

Minuscule căldări de var

În care un pitic zidar

Amestecă lumina lunii,

Pentru a clădi în noaptea pură

O zi de argint în miniatură.

Inchideam ochii, îmi aplecam fruntea pe caet, surâzându-mi mulțumit...

«Bunica»: Ionel! Ai s'adormi, măi băiete!

«Eu» Eiii, mamee!

Mărturisesc că nu cunosc multe exemple mai fragede, mai delicate și care să dea cu mai multă artă atmosfera aceasta.

Celelalte trei bucăți sunt unitare ca o apă. După preludivul «Uliții copilăriei», «Vacanța cea mare», și «Cel din urmă basm», revărsă supărător de imbelșugat poezia imensă, proaspătă și dificilă a adolescenței, e o «imagine» uriașă a ei și adolescența e o prelungire fragedă a copilăriei. Și e firesc ca acest temperament trăind cu cea mai sinceră viclență «pitorescul» luat în sensul lui mai de sus și mai bogat, să fie un pătimaș îndrăgostit de copilărie, să o ducă cu el în adolescență așa cum va duce poate adolescența în maturitate.

În preludivul «Uliței copilăriei» numia copilăria ca să lase în celelalte două bucăți umbra-i luminoasă mereu ascunsă în sufletul adolescentului.

În «Vacanța cea mare» e prima iubire, cu grația ei primitivă, țesută în gest, imagine, atmosferă. Am însemnat-o îndeajuns în pildele date care erau luate deacolo.

«Cel din urmă basm» amplifică în tărie și întindere aceeaș mare imagine. Adolescentul e în pragul tinereții, stări sufletești mai complexe, mai puțin șălbatece ca intensitate, dar mai grave mai neliniștitoare ca în «Vacanța cea mare», apar. Și cele două fetițe, delicioase ca două mărtișoare, introduse cu multă ingeniozitate în bucată, sunt micile fantome albe ale copilăriei care de astă dată sboară, sboară, o simți în toată bucată.

Și iată astfel, întreaga carte pare un minunat poem, țesut din lumină și umbră.

*

Și ca să mai dau o sugerare asupra întregii arte a lui Ionel Teodoreanu, am să insist asupra unui cuvânt spus: «pitoresc». Vreau neapărat să-l ridic mult deasupra înțelesului în care se ia. Așa cum îl are Teodoreanu el ia un caracter de mare întindere și forță. Înțeleg anume că în acest sens e «pitoresc» un colț din natură, acel pepene tăiat dar e «tot atât» de pitoresc elementul celei mai grave «tragedii».

Iau prin urmare cuvântul ca formă doar, vorbind de el, ca speță putând fi aplicat la orice împrejurare și obiect.

Așa se va înțelege cum în literatura lui Ionel Teodoreanu, omul — sufletul — poate suferi ca un copac bunăoară dar și cum cu aceeași veracitate, un copac poate avea sbucium de suflet.

E la el prin urmare un fel de «unanimitism» osmotic și endosmotic.

De aci vine și acea extraordinar de simplă atmosferă, un fel de uriaș panou pe care-l are natura exterioară în bucățile lui. Ea simpatizează cu eroii lui așa cum eroii lui simpatizează cu ea. Și cu totul în altă valoare decât la alți autori.

O singură pildă care prin tăria ei e suficientă.

«Cu coatele rezemate de pervazul ferestrei deschise, Dinu veghia — obraz în obraz cu noaptea».

CRONICA ARTISTICĂ

MARGINALE LA O CRONICĂ ARTISTICĂ NESCRISĂ

de

Oscar Walter Cisek

ASTĂZI legătura între artă și totalitatea vieții popoarelor nu mai există. Cuvântul «artă» și-a schimbat înțelesul pe deplin. Mai mult decât ori-când, elementele artistice nu-și mai au rostul lor hotărît în preajma simțurilor noastre; sunt dăruri izolate și necunoscute multora. Sunt mângâierea snobilor și țelul vital și dinamic al câtorva artiști adevărați. Deaceeia tablourile și chipurile de piatră, se cumpără ca oricare altă marfă. Arta și-a pierdut însemnătatea de când s'a des-bărat de binefăcătoarea atmosferă bisericească, de când pictura murală a fost așezată în umbra micilor frânturi de viață, prinse între patru pervazuri aurite. Iar sculptura vegetează de azi pe mâine, fiindcă arhitectura nu mai socotește cu existența ei, nu mai vrea să știe că întreruperea planurilor se poate înfăptui și cu alte mijloace decât cu goluri și floricele de ipsos.

Trecând prin străzile mărginașe ale Romei, sau prin cartierul evreesc ce începe în dosul Capitoliului, vezi deseori ieșind din zidul unei case ori în mijlocul unei pieți, câte-o fântână de piatră sau de bronz, în jurul căreia se joacă copiii; neguțătorii ambulanti își vând alături marfa. Impotriva acestor fântâni nu s'au comis niciodată atentate, iar copiii nu-și bat joc de trupul rece al vreunui zeu sau al vr'unui sfânt. Aci arta s'a născut dintr'o necesitate absolută și rămâne chiar azi încă, un imbold de smerenie pentru oricare drumeț. Iar fericit a fost timpul când Holbein fu primit ca un rege la curtea din Londra, când iubitorii de tablouri se duceau până în fundul unui Ghetto întunecat, pentru a cumpăra un portret nesemnăt de Rembrandt. Pe atunci arta nu era deloc anonimă, cu toate că foarte puțini mânăuitori de penel își scriau numele într'un colț de tablou.

Izolarea artei e urmarea cea mai firească a degenerării, iar expozițiile sunt, de cele mai multe ori, triste conglomerate de valori, ce nu și-au văzut încă niciodată urma de unde au venit. Cred că s'ar putea varia astfel o propozițiune a lui Zaratuștra: Încă un deceniu de expoziții și nu vom mai avea pricepere artistică. «Saloanele» și expozițiile colective dela noi și de aiurea sunt de

obiceiul numai un fel de mijloc brut de adese pentru pasivitatea omului din secolul nostru.

La noi în țară numai expoziția anuală a societății «Arta Română» înseamnă o excepție sănătoasă, pe când «Salonul de toamnă» — ce nume de botez pretentios — ne arată cât de veștedă poate fi munca artistică a unei generații noi. Acest salon e, dela înființarea lui, cel mai trist eveniment al anului artistic bucureștean, iar pânzele expuse sunt exemplele cele mai drastice pentru ignorarea alfabetului coloristic. (D-l Lucian Grigorescu ar trebui să treacă la un alt grup de artiști).

Dar gândul nostru deprimat iese din acest domeniu toamnă într'un câmp mai îmbucurător, întrebându-se ce avem de așteptat.

Toată pictura nouă dela noi pare imposibilă fără influența puternică a lui Cézanne, tot așa cum poezia românească de azi nu poate fi judecată, dacă nu luăm în seamă înrăuirile venite dela Francis Jaumes. Cézanne a fost într'adevăr dascălul cel mai conștiincios al ultimelor generații de pictori din Europa întreagă, dar în Franța în Germania și în Rusia întoarcerea dela tendințele transcendente spre un materialism nou a adus cu sine mijloace necunoscute încă și mai îndepărtate de gama coloristică a premergătorului francez. Pe de altă parte, linia și-a recăpătat aproape însemnătatea avută la Primitivii italieni. Severitatea acordurilor de compoziție din pictura lui Ferdinand Hodler și desenul intenționat anti-academic, dar organic al lui Pablo Picasso au fost îndrumări, fără cari nu ne putem închipui puținele exemple de pictură monumentală contemporană.

La noi în țară cuvântul pictorilor mijlociu valoroși până la cei mai însemnați chiar e și azi încă: Cézanne. Un fel de urmare indirectă a fost și e de aceia nesfârșitul pelerinaj la Balcic; orășelul minunat cu zidurile lui gălbui și spălate de soare în fața coastei frânte și în mijlocul verdeții ce ne aduce îndată aminte de Bosfor. Până și con-tururile principale sunt văzute cu ochi instruiți de Cézanne. În unele tablouri de Iser și Teodo-

rescu-Sion i-am recunoscut pe Henri Rousseau, Othon Friesz, André Derain. Ultima evoluție a acestor doi pictori pare însă imposibilă fără felul de compoziție al lui Greco. Cézanne, acest sfânt al tehnicii picturale moderne, a fost un Greco al secolului trecut. Iar Teodorescu-Sion, care acum doi sau trei ani nu era de închipuit fără înrăurirea premergătorului francez, a expus în ultima expoziție «Arta Română» compoziția numită, pare-mi-se, «La fântâna lui Manole», posibilă și fără existența picturii lui Cézanne, nu însă fără aceea a grecului din Toledo. Poate că Petrașcu, puțin manierat și slăbit de forță în ultima sa expoziție, se va mândri din nou cu ab-

solutismul lui de culoare, cu privesți și chipuri, clădite numai și numai din culoare sintetizată în planuri mari. Dar toate acestea sunt constatări și presupuneri în fața câtorva opere a celor mai buni pictori români, cari vor trebui să se refacă din propria lor individualitate, dacă vor voi să ajungă la o culme.

Tot astfel și ceilalți.

Ca și Grigorescu, Andreescu și Luchian, pictorul român de azi se va găsi pe sine însuși, numai dacă învățând dela marii pictori ai secolelor trecute și filtrând valorile lor prin eul propriu, se va apropia tot mai mult și tot mai fanatic de imaginile pământului românesc.

DRAMA ȘI TEATRUL

NOTE INTRODUCATIVE

de

Ioan Marin Sadoveanu

RÂND pe rând, în țară, teatrele au reînviat.

Dela Capitală, care și-a înveșmântat străe nouă de afișe, prin Iași arămiți de toamnă, prin Cernăuți, prin Clujul însemnat de clopotnițe ascuțite, până'n Craiova cu sârg mare dar glas mărunț — peste tot s'au deșteptat umbrele, în spațiile meterezelor de lumină...

În aerul răcoros al toamnei, cetățile românești — prin care, din holde și podgorii, vor trece «vestmintele îmbelșugate ale anului», cu precupețiri, cu poftă, cu lupte'mpeștriate, cetățile — și-au asigurat lacrimile și zâmbetele artificiale...

Și în frunte înscrisu-s'au nume răsunătoare.

Schiller, mai întâiu la București, — cu amănunțita «Maria Stuart». După stufosul «Wallenstein», pe maestru îl atrăgea o nouă problemă a dramei. «Ceva în genul lui Oedipus rex — scrie el lui Goethe —; cu toate evenimentele prezente să desfășori, prin analiză, catastrofa, pe care ai întrezărit-o dela prima scenă».

Piesa aceasta cuprinzătoare, lămurită delă întâia vedere, în liniile ei mari, și totuș plină de cotituri, de analize, de retorică — uneori — ne-a oferit-o teatrul «Regina Maria».

Alături, Teatrul Național, ne-a dăruit pe Molière și Holberg. Atât mehenghiul Scapin cât și bețivanul Seppe, înzestrați cu case nouă, din câteva foi de pânză, cu meșteșuguri și tertipuri așa cum meritau viețile lor șubrede și nebune.

«Gândul» însângerat al lui Andreiew, tocat de Teatrul mic cu vorba și decorul...

Și ni se vestesc, puhoiu, poieți mai mari, poieți mai mici...

Cetățile deacum vor trăi liniștite; ce le pasă de soarta lor de mâine! Au o fereastră deschisă spre țara libertății celei fără de sfârșit, căci teatrele s'au deschis, teatrele cari frâng legile.

În iarna albă și monotună, sufletul cu dor de vară știe că-și va minți jindul de câte ori autorul va scrie: «E o grădină. Soarele apune. Zi de vară. În fund un colț de heleșteu, care se stinge»...

CRONICA MĂRUNTĂ

A împlinit patru ani de viață, revista de cultură generală «Lamura», apărută mai întâiu sub conducerea d-lui Brătescu-Voinești și a lui Vlașu. Drumul pe care a fost pornită la început, putea duce și în ținuturi uscăcioase și neispititoare pentru cetitor. Le vestise doar revistă de pedagogie și de educație; și după cât știm, atât de lipsite de viață erau îndeobște asemenea publicațiuni, încât era destul să apară una pe măsura de noapte ca să te cuprindă căscatul. Cu «Lamura» s'a întâmplat din norocire altfel. Drumul ei s'a lărgit mai aproape de viața cea plină. Scriitori dintre cei mai aleși, au venit să mărească rândurile colaboratorilor, rostindu-și cuvântul în multe probleme de cultură generală, în acele de artă și de literatură, atât cât puteau să intereseze învățătorii și preoții de țară, pentru care mai ales a fost tipărită. Au trecut prin paginile ei, poieți și profesori, povestitori și savanți, tot ce nu rămâne în intelectualitatea românească străin de întrebările sufletesti ale acestor timpuri de repezi și desăvârșite prefaceri. Așa, cu încetul «Lamura» și-a lămurit o ființă a ei, cu

o înfățișare a ei, neapropiate de nici una dintre publicațiile cu aceeaș menire, de aici și din vecini. Cronicile bogate dela sfârșitul fiecărei cărți lunare, n'au scăpat nimic din ce se gândește și se scrie la noi și aiurea, pe tărâmul pedagogiei și al educației, cât și acel al ideilor generale și al artelor. Revista s'a întregit. Ea duce cărturarilor dela sate, o oglindă limpezită a frământărilor de gânduri de pretutindeni. Ea mai este astăzi și una din cele mai frumoase și mai îngrijite tipărituri românești. Astfel, își întrece dincolo ținta pentru care-și găsise înfăptuire la început. Pentru asta și pentru paza cu care a fost ținută departe de ispitele politice, se cuvîn cuvinte bune celor ce-o scriu și-i duc grija gospodăriei, pe aceste vremuri de vitregie a tiparului.

≡

Neluat în seamă, a trecut un an dela moartea lui Ion Scurtu. N'am fi știut-o nici noi, dacă întâmplarea nu ne petrecuse sub ochi, pitulat într'un colț de gazetă, chemarea familiei la pa-

rastasul slujit într'o biserică oarecare. Este ciudat cât de puțin loc păstrează în amintirea noastră, un nume care îndelungă vreme a umplut cu stăruință neobosită paginile «Semănătorului» și ale edițiilor critice din clasicii literaturii românești, tipărite de vechiul institut grafic «Minerva». Nu e greu de altfel să ne lămurim de unde această grăbită uitare. Ion Scurtu a stăruit prea mult în aplicarea metodei germane în istoria și cercetările sale literare. Știm că această metodă păcătuște printr'o generalizare a procedeelelor statistice; fineța, gustul și agerimea gândului e înlocuită de jocul mecanic al fișelor. E mai mult o îngrămădire de material în așteptarea unei minți limpezite care să scoată de acolo, concluzii. Nici o carte de idei, nici una de analiză ori de sinteză, nu ne-a lăsat Ion Scurtu, după toată activitatea sa critică. Așa numai, se poate explica uitarea timpurie, care ne întristează cu toate aceste, fiindcă se așterne peste o muncă de o rară îndărjire și peste o adevărată și cinstită pasiune cărturărească.

IN deobește, traducerile, mai ales acelea grăbite cum se fac acum, sună urechilor scârțâit, ca o cavatină încăpută pe mâna scripcarilor de la Băneasa, la cinci dimineața. Nu mai departe de acum două zile, vedeam în vitrina unei edituri, un titlu: «Alpul omucid» (?) care lăsa să ghicești fără să deschizi cartea, ce minunății trebuie să se afle înăuntru; iar de o lună, afixe verzi și roșii, anunță că la un teatru din Capitală se joacă «Magnificul încornorat», care vrea să însemne fără îndoială, talmăcit într'un anumit graiu pășăresc național, titlul piesei franțuzești: «Le Cocu Magnifique».

O traducere altfel dusă la capăt, ne pricinuște de aceea o adevărată bucurie, nu mai prejos prețuită decât lectura unei încântătoare opere originale.

Va rămâne fără îndoială ca cea mai bună traducere a anului, și încă a multor ani înainte ori în urmă, cartea lui Romain Roland: Colas Breugnon, talmăcită de d-l Alex. A. Hodoș (ed. «Cultura Națională», 250 pag.). Întâmplările meșterului din Burgonia, scrise între oala de vin la dreapta și călimara la stânga, sunt pline de sevă, de vieață colcăitoare, de pasiunea aceea bonhomă și crudă în expresii, a oamenilor trăiți într'un ținut și într'o vreme, când se mânca, se bea și se iubia sdravăn. În prevestirea pentru lectorii francezi, autorul mărturisea că a scris cartea, împins de nevoia de veselie galică și liberă, dusă până la lipsa de respect, după cei zece ani de constrângere, cât a durat înfăptuirea lui Jean Cristophe. Cronica isprăvilor lui Colas Breugnon, e împletită din veselii și melancolie, într'o atmosferă a timpului, țesută nu numai din întâmplări și din veracitatea episoadelor, ci mai ales din meșteșugul scriitorului, care o înviaț stilul, și vocabularul, și măritișul cuvintelor, și felul de a gândi și a-și spune gândurile, ale unui om cu adevărat trăit în timp și nu născocit livresc. Lectura cărții în textul francez a fost o desfătare, cum va fi fost fără îndoială o plimbare cu caleașca, printre vii cu struguri grei de Burgonia, în ducatul domnului de Nevers. Încercarea de a strămuta povestirile în graiu românesc, fără a cădea în arhaisme stângace și totuș

nealterând savoarea cu care au fost scrise de meșterul Breugnon, ni se părea îndrăzneată din cale afară. Poate mai anevoios de tradus din literatura franceză, rămâne numai Rabelais și Anatole France. D-l Alexandru Hodoș a fost ispitit de această întreprindere temerară, și a isbit să dea literaturii românești o carte, și traducătorilor obișnuiți, o pildă. Amândouă, tot atât de prețioase.

POIEȚII tuturor veacurilor și tuturor neamurilor, au arătat totdeauna o pasiune somnambulică pentru lună. Pe oglindă de ape, printre vârfuli subțiri de plopi, ieșind din peștera de argint a norilor, coborînd peste creste negre și zimțate de brazi, plimbându-și lumina rece peste nopțile pusturilor; luna, ca un glob de aur, ca un cap de mort tăiat de ghilotină, ca o secere de argint, rurală ca o mămăligă ori cazonă ca un nastur de manta, a fost obsesia poieților și nu mai puțin a pictorilor.

Un singur dușman a avut. Stephane Mallarmé. Jean Monval, publicând în «Revue des Deux Mondes» o scrisoare a ermeticului poet către Francois Coppée, ne desvăluie această ură ciudată. E o scrisoare din 1870 când Mallarmé era dascăl de engleză la liceul Condorcet. Intre altele autorul «După amiezii unui faun», scrie: «Sunt foarte mulțumit. Nu-mi rămâne decât o neliniște, dar care mă devoră, acea pricinuită pretutindeni de lună — căreia nu-i pot închipui încă rostul exact. Vom regula asta într'una din zile».

În jurnalul său intim, Coppée, scria la 28 Iulie, cu doi ani mai târziu: «Am petrecut seara la Mallarmé. Luna îl supără. Își explică simbolismul stelelor, a căror dezordine pe firmament îi pare imaginea hazardului. Dar luna, pe care o numește cu dispreț «ce fromage» îi pare de prisos. Visează serios o vârstă mai înaintată a omenirii când o vor desființa ușor pe cale chimică. Un singur lucru îl neliniștește: încetarea mareelor, și această mișcare ritmică a mării îi e trebuincioasă teoriei sale asupra simbolismului decorului omenesc. Hélas, hélas! Pauvre raison humaine!»

Lăsând la o parte exclamațiile dulceagului poet academician, rămâne întreagă dușmănia lui Mallarmé pentru «ce fromage», care-i turbura toată arhitectura simbolismului. Nu încercăm s'o lămurim. În spiritualele sale discuții, poetul care a fost unul dintre cele mai ascuțite spirite ale vremii, va fi dovedit îndestul de ce și cum se cuvine șters de pe cer, micul satelit, și acela incomod, al săracei noastre planete. Ne întrebăm cum rămâne însă cu luna simbolistilor noștri. Căci neprinzând de veste această ură a maestrului pentru sucursala cerească a pământului, au cântat fiecare măcar de câte trei ori, luna, luna și luna. Ce fromage!

AU luat sfârșit și colindele «de propagandă» ale trupelor întocmite la întâmplare, pentru a duce artă românească în ținuturile eliberate. Așa cum erau improvizate, în grabă îi numai pentru a sorbi până la fund, fondurile puse la o parte de Ministerul Artelor pentru această întrebuințare, nu aduceau nici un folos. Cel mult purtau dincolo de vechile granițe mărturii păgubitoare

despre lipsa noastră de seriozitate. Acuma, turneul oficial al Teatrului Național, va șterge urita amintire. Pus sub conducerea d-lui Ion Marin Sadoveanu, cu o trupă în a cărei frunte stau doamna și domnul Demetriad, Ion Petrescu, d-na și d-l Mărculescu; își va îndeplini rostul deplin. În repertoriu stă scris: Hamlet, Vlaicu Vodă, un spectacol alcătuit din Arvinte și Pepelea, farsa țărănească a lui Alecsandri, Pe malul gârlei, comedia încă tânără a lui Olănescu Ascanio, și balada lui Coșbuc «Moartea lui Fulger», dramatizată de d-l Ion Marin Sadoveanu. Am văzut repetițiile generale, decorurile noi, punerea în scenă, după învățătuții mai puțin mucedec decât au fost până acum. Timp de cincizeci de zile, vor fi străbătute orașele cele mai însemnate din Ardeal, Banat, Bucovina și Basarabia. Despre cele dintâiu izbâzni am auzit veste. Și vestea ne-a bucurat, fiindcă așa se va șterge o greșală a vechilor conduceri care s'a repetat prea de multe ori.

ORICINE va avea curiozitatea să răsfoiască manualele didactice, cari urîțesc cu copertele lor barbabe vitrinele și teșghelele librăriilor, va constata dela întâia ochire lucruri măhnitoare, dacă nu revoltătoare. E par'că o întrecere între autorii didactici de a strânge într'o singură carte de școală toate însușirile negative: de a o alcătui din bucăți cât mai mediocre, într'o limbă cât mai puțin literară și cât mai puțin potrivită («Pisica noastră, Cochetă», scrie un Abecedar!), într'o formă cât mai puțin gramaticală și cu o punctuație a cărei regulă generală e să despartă subiectul de predicat. Toate acestea, de bună seamă ca să corespundă programului ministerial, făcând din cartea de cetire un consacrat izvor de erori. Așa cum sunt aceste manuale, dau pe față două lucruri: lipsa de chemare literară a celor cari le alcătuiesc și totala lipsă de control a ministerului instrucțiunii care dă aprobarea pe copertă, fără să cerceteze măcar pagina întâi. Lipsa de gust a domnilor autori merge până acolo că bucățile literare în proză și poeziile împrumutate literaturii trec atât de ciopârțite în paginile murdare ale manualelor de școală, încât orice frumusețe a lor e desfigurată de vitriolul prostii pedagogice. E necesar ca Societatea Scriitorilor Români să ceară un control literar riguros al acestor manuale, trimițându-și reprezentanții săi în comisia ministerială care cercetează și aprobă, care azi aprobă fără să cerceteze. Să sfârșească odată acest sistem «pedagogic» care obligă sufletul copiilor și al tineretului să se hrănească cu uscăturile pocite ale cărților didactice de azi. În chip firesc, scriitorii sunt cei mai chemați să înfrăgezească paginile școlare cu frumuseți de limbă și de suflet. Adevăratele cărți de cetire vor trebui să fie scrise și alcătuite de ei în rândul întâiu. E o multă datorie morală.

Dar chestiunea are și o latură practică. Manualele didactice sunt pentru autorii lor de azi un

izvor, nu de traiu, ci de îmbogățire. Un joc de speculă cu izbânzi asigurate de autoritatea ministerială. Așa se lămurește disproporția revoltătoare dintre prețurile ridicare ale acestor cărți și dintre calitatea inferioară a hârtii și tiparului lor. Cine poate tăgădui că manualele didactice sunt cele mai urite tipărituri din țara românească? Cu ele totuș voim să formăm gustul nobil al frumosului și să momim sufletul tânăr spre vămile văzduhului cultural. Veți crede că un autor didactic are 4—500.000 venit anual? Sunt cifre pe cari editorii ni le mărturisesc. Cu o vorbă de acum 10—15 ani, aceasta s'ar numi americanism didactic. Pe atunci se numia americanism literar, combătut cu nobilă indignare de directorul de atunci și de acum al celei mai bătrâne reviste românești. Azi însă directorul e un foarte prețuit autor didactic...

VOLTAIRE, spunea undeva că pentru un broscu, Frumosul (cu F mare) își va fi gășind realizarea deplină și ideală într'o broscuță cu spinarea verde și cu burta albă; că acelaș Frumos pentru un negru înseamnă negresa cu buze și nări străpunse de belciuge de alamă; și că fără îndoială, pentru un Lapon, Laponia sa cu corturi de piele și cu sâni pe tălpi de ciolane, va fi însemnând desăvârșirea cea mai desăvârșită a frumuseții.

În orice caz, nouă, care suntem mai mult ori mai puțin de altă origină decât eschimosă, nu ne pare de loc ademenitoare vieța laponă, așa cum se află zugrăvită în romanul lapon al d-nei Yvonne Schultz; «Les Nuits de fer» (Plon. Paris. 1923). Nu mai e vorba de aurora boreală, de vânători de urși albi, de spectaculoase furtuni de zăpadă, de foc tolănite pe banchize. E o vieță aspră și animalică, de murdărie și de beție, în colibe înghețate, în vermuiala insectelor, în veșnică amenințare a haitelor de lupi. Vieța celui din urmă popor din continentul european, care mai trăește fără așezări fixe, în țara renilor, așa cum se trăia odinioară în epoca renilor, e înspăimântătoare și lipsită de orice pornire de eliberare către cer. Întâmplarea din care s'a țesut romanul e o dragoste. Asta fiindcă până și vietățile cele mai jos pe treapta omenirii, despre care Regnard la 1680 scria că după maimuțe sunt cele mai apropiate de om, nu scapă de această osândire. Subiectul romanului, cade însă, pe al doilea plan, față de documentele geografice, etnografice și sufletești, de care s'a folosit autoarea, după o îndelungă cercetare la fața locului. Iar lectura rămâne dezolantă, până la sfârșit, întrucât în locul vietii simple și aerisite, așa cum păstram din cărțile copilăriei, închipuirea vietii în peisajul alb, nins și molcom; suntem puși: brutal în fața unui traiu preistoric, în care civilizația n'a isbutit să pătrundă decât în cutiile de chibrituri și buteliile de spirt.

ANNO IV°

IL CONVEGNO

ANNO IV°

RIVISTA MENSILE DI LETTERATURA E DI CULTURA

Direttore : ENZO FERRIERI

ha raccolto gli scrittori italiani più significativi, commenta la vita letteraria, artistica, musicale del tempo presente dà notizie delle riviste e dei libri nuovi. Publica il bollettino della vita del circolo.

Collaboratori fissi:

<i>Per la letteratura Italiana :</i>	Carlo Linati, Eugenio Levi, Cesare Angelini.
<i>Per la letteratura Francese :</i>	Giuseppe Prezzolini.
<i>Per la letteratura Inglese :</i>	Emilio Cecchi.
<i>Per altre letterature :</i>	Giacomo Prampolini.
<i>Per i libri di critica :</i>	Vlad. Arangio Ruiz.
<i>Per la letteratura classiche :</i>	Ettore Bignone.
<i>Per i libri d'arte :</i>	Giuseppe Raimondi.
<i>Per la musica :</i>	Giannotto Bastianolli.

A APĂRUT :

IONEL TEODOREANU

A APĂRUT :

ULIȚA COPILĂRIEI

UN VOLUM 154 PAGINI CARTONAT 30 LEI
EDITURA CULTURA NAȚIONALĂ

A APĂRUT :

POEME IN PROZĂ

DE EMIL ISAC

EDITURA «TIPOGRAFIA ROMĂNEASCĂ» S. A. ORADEA-MARE
PREȚUL UNUI VOLUM 20 LEI

A APĂRUT :

RIVISTA MENSILE

DELTA

RIVISTA MENSILE

Redattori : Arturo Marpicati, Bruno Neri e Antonio Widmar
Redazione e Amministrazione : Via Giosuè Carducci 11, Fiume
Abbonamento per l'estero : Un anno Lire 25.—

CULTURA NAȚIONALĂ

SOC. ANONIMĂ DE EDITURĂ

CAPITAL SOCIAL LEI 50.000.000

SEDIUL CENTRAL
BUCUREȘTI
STRADA PARIS No. 1

SEDIUL CENTRAL
BUCUREȘTI
STRADA PARIS No. 1

TELEFON No. 57/62 / ADRESA TELEGRAFICĂ «CULTROM»

CĂRȚI NOI APĂRUTE

C. RĂDULESCU-MOTRU:

CURS ELEMENTAR
DE PSIHLOGIE

CORNELIU BOTEZ:

CODUL SILVIC

M. PAȘCANU:

DREPTUL CAMBIAL

TRAIAN BRATU:

POLITICA
NAȚIONALĂ FAȚĂ
DE MINORITĂȚI

*AL. LASCAROV-
MOLDOVANU:*

HOTARE ȘI
SINGURĂȚĂȚI

V. CONTA:

TEORIA
FATALISMULUI

R. ROLLAND:

COLAS BREUGNON

SEXTUS EMPIRICUS:

SCURTĂ EXPUNERE
A FILOZOFIEI
SCEPTICE

ANATOLE FRANCE:

BIRTUL LA
REGINA PEDAUQUE

A. DAUDET:

SCRISORI DIN
MOARA MEA

DE VÂNZARE LA TOATE LIBRĂRIILE DIN ȚARĂ

ATELIERELE DE TIPOGRAFIE / LITOGRAFIE / LEGĂTORIE
CALEA ȘERBAN-VODĂ No. 143 BUCUREȘTI CALEA ȘERBAN-VODĂ No. 143
TELEFON 24/83 TELEFON 24/83

EXEMPLARUL 12 LEI